

Reek

door een sociale en ruimtelijke bril

Een onderzoek naar de leefbaarheid van de woonsituatie en de woonomgeving

Colofon

Arnhem, juli 2019

Lectoraat Architecture in Health
Hogeschool van Arnhem en Nijmegen
In het kader van het Nederlands-Duitse samenwerkingsproject “Krachtige Kernen/Starke Dörfer” (KRAKE).

Onderzoek en rapportage:
Dr. Nienke Moor
Ir. Kim Hamers
Teun van Haaren, MSc
Prof. Dr. Ir. Masi Mohammadi

Met dank aan Niels Teurlincx, Maarten Kok, Ralf Leenders, Kirsten Hesselink, Martijn van Voorbergen en Fatima Aghallaj van het studenten atelier ‘KRAKE’ (februari 2018-juli 2018) voor de hulp met de dataverzameling. Met dank aan Mark van Hees MSc. voor zijn medewerking aan verschillende deelonderzoeken in Doornenburg, die ten grondslag liggen aan dit verslag.

Dit is een onderzoeksrapport in samenwerking met de werkgroep ‘Wonen in Reek’.

De afbeeldingen in het document zijn uit eigen materiaal, of verkregen van deelnemers van gegeven workshops of andere betrokkenen bij het project. Voor het gebruik van dit beeldmateriaal is toestemming verkregen.

Foto omslag: Fam. Danen

Het project KRAKE wordt in het kader van het INTERREG V A programma Deutschland-Nederland gefinancierd met middelen van het Europese Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO), de Provincie Gelderland en het Ministerium für Wirtschaft, Energie, Industrie, Mittelstand und Handwerk van de deelstaat Nordrhein-Westfalen (MWEIMH NRW).

Inhoudsopgave

Inleiding	5
Krachtige Kernen (KRAKE)	5
De Woon Community	5
Leefbaarheid	6
Opzet van deze rapportage	6
 Huidige woonsituatie	 8
Aandachtspunten	9
Ondernomen acties	10
Aanbevelingen ten aanzien van de woonomgeving	11
Best practices	13
 Huidige woonomgeving	 18
Aandachtspunten	19
Ondernomen acties	22
Aanbevelingen ten aanzien van de woonomgeving	24
Best practices	26
 Sociale omgeving	 28
Aandachtspunten	29
Ondernomen acties	29
Aanbevelingen ten aanzien van de woonomgeving	30
Best practices	34
 Voorzieningen	 36
Aandachtspunten	37
Ondernomen acties	38
Aanbevelingen ten aanzien van de woonomgeving	38
Best practices	39
 Reflectie	 40
Referenties	43

Hoofdstuk 1

Inleiding

Inleiding

Reek is een dorp in de Noord-Brabantse gemeente Landerd, gelegen op de grens van de Maaskant en het Brabantse Peelgebied. Landerd heeft iets meer dan 15.000 inwoners, van wie er circa 1.735 in Reek wonen. In het dorp zijn verschillende voorzieningen aanwezig, zoals een basisschool, een school voor speciaal onderwijs, een dorpshuis (het Wapen van Reek), een huisarts en diverse (specialistische) zorginstellingen. Het verenigingsleven is sterk aanwezig in Reek.

In Reek is sprake van dubbele vergrijzing: het aandeel senioren neemt toe, terwijl het aandeel jongeren afneemt. In 2008 was het percentage inwoners van boven de 65 jaar nog ongeveer 12%. In 2018 is dit percentage gestegen naar ongeveer 18%. Het percentage inwoners tussen de 25 en 45 jaar is juist gedaald, van ongeveer 25% in 2008 naar ongeveer 18% in 2018 (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2008, 2018). In Reek is geen sprake van krimp. Het aantal inwoners in Reek is zelfs met 4% gestegen in de afgelopen 10 jaar.

Begin 2018 is de samenwerking tussen de Hogeschool Arnhem en Nijmegen en de werkgroep Wonen van Dorpsontwikkeling Reek van start gegaan, en is Reek een pilotdorp geworden binnen de Woon Community van het KRAKE project. Deze rapportage is een weergave van de (onderzoeks) activiteiten die als gevolg van deze samenwerking in Reek hebben plaatsgevonden, en de aanbevelingen met betrekking tot het verbeteren van de woonomgeving die hieruit zijn voortgevloeid.

In het kader van het Krachtige Kernen (KRAKE) project is onderzoek gedaan naar de mogelijkheden om de leefbaarheid in Reek te behouden en te optimaliseren. Reek neemt deel aan het KRAKE-project als één van de acht pilotdorpen in de Woon Community. Hieronder wordt een korte uitleg gegeven over het KRAKE-project, en het deelproject Woon Community.

Krachtige Kernen (KRAKE)

De gevolgen van de demografische ontwikkelingen worden in de landelijke grensregio steeds duidelijker merkbaar: dubbele vergrijzing, ontgroening en krimp. De voorzieningen in dorpen nemen af, en daarmee vaak ook de leefbaarheid.

Tegelijkertijd lijden de identiteit, vitaliteit en attractiviteit van de dorpen er onder. Deze problematiek bestaat aan beide kanten van de Nederlands-Duitse grens. In het kader van het KRAKE-project pakken de betrokken projectpartners gezamenlijk met minimaal 40 pilotdorpen deze problematiek grensoverschrijdend en multidisciplinair op, met als doel het behoud respectievelijk het verbeteren van de leefbaarheid en sociale toekomstbestendigheid van kleine kernen. De behoeften van de dorpen staan daarbij altijd centraal.

De focus van het project ligt op het duurzaam versterken van het zelfmanagement van de Nederlandse en Duitse kleine kernen met betrekking tot zes themagebieden: zorg, wonen, gezonde leefstijl, kindvriendelijke dorpen, MKB en vrijwilligers, en DNA van het dorp. Rondom elk thema-gebied ontstaat een community met een aantal pilotdorpen. De looptijd is van 1 januari 2016 tot en met 30 juni 2019.

De Woon Community

Het deelproject Woon Community richt zich op de vraag **hoe we de woonomgeving van kleine kernen moeten inrichten om de leefbaarheid te kunnen optimaliseren.**

Op basis van een behoefteonderzoek onder inwoners van acht Nederlandse en Duitse dorpen in de Nederlands-Duitse grensregio en het in kaart brengen van de kwaliteiten van woningen, gebouwen, voorzieningen en wijken in deze dorpen zullen (ontwerp)aanbevelingen voor de woonomgeving in kleine kernen worden ontwikkeld. Deze aanbevelingen geven dorpen een houvast bij het slim inrichten en toekomstbestendig maken van de woonomgeving. De (ontwerp)aanbevelingen worden toegepast op de specifieke situatie van de deelnemende dorpen, maar zullen ook worden omgezet tot een algemene handreiking die toepasbaar is in andere dorpen en gemeenten. Het project binnen de Woon Community wordt uitgevoerd door het lectoraat Architecture in Health van de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen en de Hochschule Rhein-Waal, in samenwerking met lokale initiatiefgroepen op het gebied van leefbaarheid.

Leefbaarheid

Het doel van de Woon Community is het optimaliseren van de leefbaarheid van de woonomgeving voor de bewoners van kleine (dorps)kernen. Uit de literatuur zijn veel verschillende definities van leefbaarheid te herleiden. De verschillende definities hebben gemeenschappelijk dat ze allen betrekking hebben op de mens in zijn leefomgeving. Deze leefomgeving bestaat uit drie verschillende deelaspecten: de fysieke woonomgeving (de gebouwen en de publieke ruimte), de functionele woonomgeving (de voorzieningen in het dorp), en de sociale woonomgeving (het sociale gebeuren in het dorp). In dit project hanteren we de volgende definitie: “Leefbaarheid is de mate waarin de leefomgeving aansluit bij de voorwaarden en behoeften die er door de mens aan worden gesteld” (Leidemeijer et al, 2008). Deze definitie laat zien dat leefbaarheid bestaat uit een ruimtelijke component (fysieke kenmerken van de leefomgeving) en een sociale component (de wensen en behoeften van de inwoners). Hoe beter deze ruimtelijke component aansluit op de sociale component, hoe groter de leefbaarheid is van de woonomgeving.

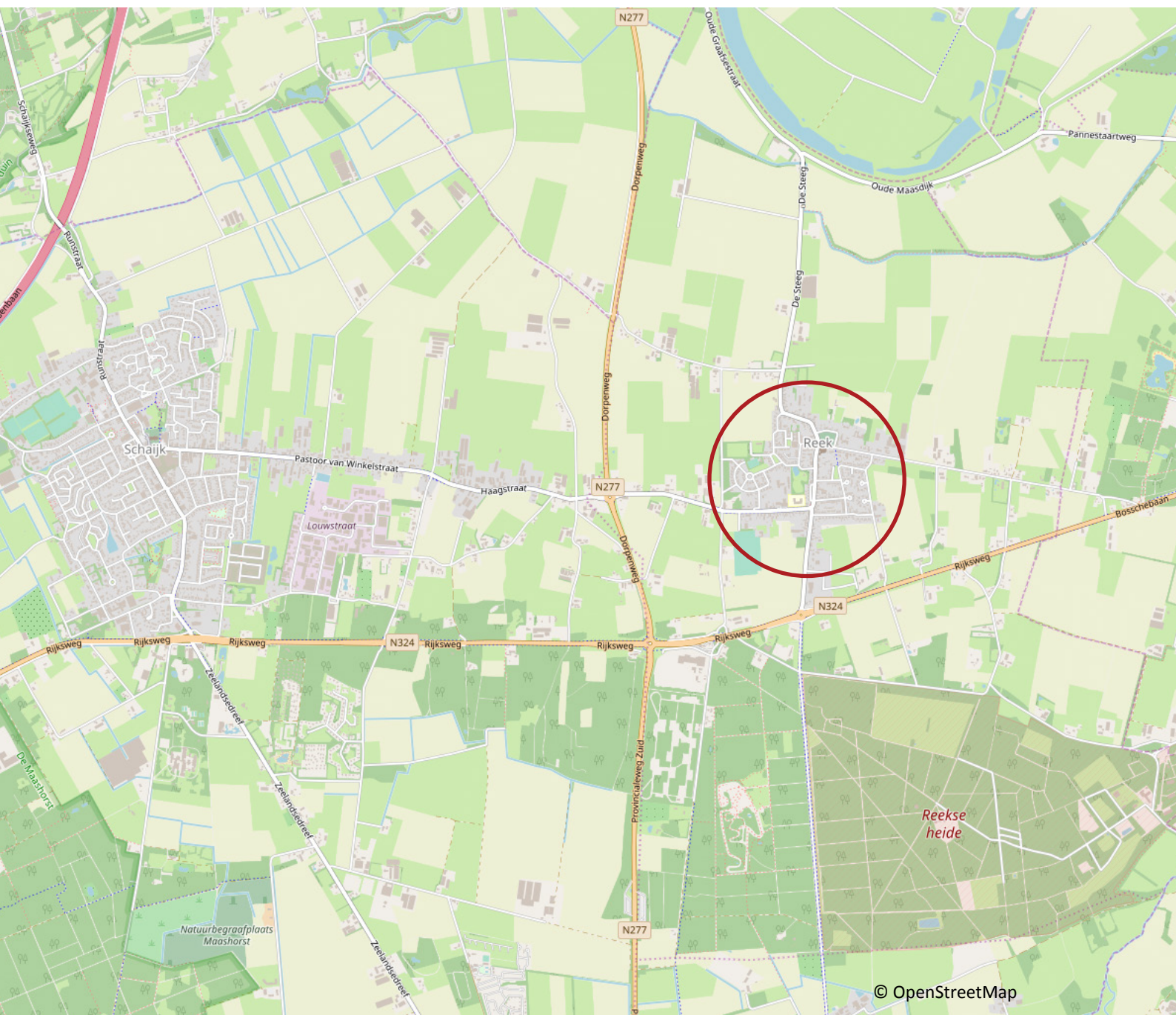
De Woon Community heeft geprobeerd beide componenten zo goed mogelijk in kaart te brengen. De wensen en behoeften van de bewoners zijn in kaart gebracht door middel van het houden van *groepsinterviews (gi)* over woonwensen en verhuisgeneigdheid met starters en senioren, het uitvoeren een *exploratieve fotoworkshop (fw)*, en het uitzetten van een *survey (sv)* onder alle huishoudens van het dorp. Door deze wensen en behoeften te relateren aan de ruimtelijke kenmerken van de woonomgeving worden knelpunten in het dorp inzichtelijk gemaakt. In deze rapportage worden de knelpunten beschreven en worden aanbevelingen gedaan om middels ruimtelijke interventies (aanpassingen van en in de openbare ruimte) de leefbaarheid in Reek te optimaliseren.

Opzet van deze rapportage

Deze rapportage bestaat uit zes opeenvolgende hoofdstukken, waarvan het eerste hoofdstuk deze inleiding over het project en de werkwijze betreft. De hoofdstukken 2 tot en met 5 behandelen vervolgens ieder een deelaspect van de woonomgeving: de huidige woonsituatie van de dorpsbewoners (H2), de huidige woonomgeving (H3), de sociale omgeving (H4), en het aanbod van voorzieningen (H5).

Ieder hoofdstuk heeft steeds een soortgelijke structuur. Allereerst worden de aandachtspunten besproken die zijn gebaseerd op bevindingen uit de behoeftepeiling onder de dorpsbewoners. Met afkortingen wordt daarbij steeds aangegeven uit welke databron(nen) deze aandachtspunten afkomstig zijn (gi = groepsinterviews, fw = exploratieve fotoworkshop en sv = survey). Vervolgens worden, indien van toepassing, de acties besproken die het dorp naar aanleiding van deze aandachtspunten heeft ondernomen of opgestart. Op basis van de resultaten van de (sociaal-)ruimtelijke analyse worden aanbevelingen gedaan ten aanzien van mogelijke ruimtelijke interventies om tot oplossingen te komen met betrekking tot de genoemde aandachtspunten. Deze aanbevelingen zijn richtlijnen op basis waarvan de dorpsbewoners zelf verder kunnen nadenken over het doorvoeren van veranderingen in de (publieke) ruimte. Ieder hoofdstuk eindigt met een paragraaf best practices, waarin projecten (uit andere dorpen en steden) worden besproken die mogelijk interessant zijn voor het dorp Reek en dienen ter inspiratie voor de dorpsbewoners. Tot slot worden in hoofdstuk 6 de bevindingen die gedaan zijn in Reek (en enkele andere kleine kernen binnen de Woon Community) gerelateerd aan demografische, politieke en sociaal-culturele veranderingen.

Figuur 1. Situering Reek.

Hoofdstuk 2

Huidige woonsituatie

Inleiding

De bewoners van Reek zijn over het algemeen genomen erg tevreden met de huidige woning (sv: 89% van de respondenten is (zeer) tevreden met de eigen woning), wat ongeveer overeenkomt met het landelijk gemiddelde. Deze tevredenheid met de woning lijkt niet te verschillen naar leeftijd, geslacht en huishoudenssituatie. De tevredenheid met de woning verschilt wel naar woningbezit en gezondheid. Mensen met een huurwoning zijn minder tevreden met hun woning dan mensen met een koopwoning. Ook mensen met een minder goede gezondheid zijn minder tevreden met hun woning dan mensen zonder gezondheidsklachten (sv). Dit laatste zou kunnen wijzen op een minder goede aansluiting bij deze doelgroep van de woonsituatie op de (zorg gerelateerde) behoeften en wensen van de bewoners.

Twee belangrijke thema's op het gebied van wonen verdienen in deze rapportage meer aandacht, omdat hier onder de bewoners zorgen over zijn ontstaan: 1) de aansluiting van de woningvoorraad op de woonwensen van de bewoners, en 2) de levensloopbestendigheid van de woning en directe woonomgeving.

Aandachtspunten:

wat speelt er in het dorp?

Voor ieder wat wils?

Uit een eerste verkenning blijkt dat er een behoefte is aan meer geschikte woningen voor jongeren en senioren. Door respondenten wordt opgemerkt dat het aanbod van de woningen niet overeenkomt met de vraag. Voor jongeren zijn er niet genoeg betaalbare woningen beschikbaar in Reek, en een deel van de senioren zou (in de toekomst) graag kleiner willen gaan wonen in een levensloopbestendige woning, seniorenwoning of appartement. Deze mogelijkheid is er echter vaak niet (gi). Er lijkt wel een verschil te bestaan tussen objectief en subjectief woningaanbod. De beleving van de werkgroep 'Wonen in Reek' is dat er weliswaar passende woningen vrijkomen, maar deze door de betreffende doelgroep niet worden gezien als een reële optie. De vraag is dan ook waar dit mee te maken heeft. Wellicht speelt de kwaliteit van de woningen of het imago van de buurt een rol bij de mate waarin dorpsbewoners geïnteresseerd zijn in de vrijkomende woningen.

Uit de survey komt duidelijk naar voren dat met name onder senioren de woning en de tuin als te groot worden ervaren. Veel senioren zijn minder tevreden met hun woonsituatie, door het hebben van een te groot huis en/of een te grote tuin. Ook uit de groepsinterviews blijkt dat het hebben van een te groot huis en/of een te grote tuin een reden kan zijn voor senioren om een verhuizing (naar een kleinere woning) te overwegen (gi). Senioren die aangeven (misschien) te willen verhuizen noemen als reden hiervoor vaak de ongeschiktheid van de huidige woonsituatie bij het ouder worden (sv).

Onder senioren die aangeven (misschien) te willen verhuizen lijkt er een duidelijke behoefte te zijn aan seniorenwoningen. Ruim de helft van de respondenten ouder dan 55 jaar die (misschien) willen verhuizen geeft aan een woning te willen die speciaal is bestemd voor senioren. Daarnaast lijkt er een duidelijke behoefte te zijn aan huurwoningen voor senioren. De helft van de senioren die een verhuizing overwegen geeft aan een voorkeur te hebben voor het wonen in een huurwoning (sv).

Jongeren voelen zich met name verbonden met Reek door de aanwezigheid van het eigen sociale netwerk. Verhuizen naar een woning buiten Reek wordt daardoor een reële optie als het sociale netwerk (vrienden) wegtrekt. In het groepsinterview met starters over hun woonwensen wordt genoemd dat er weinig beschikbare en geschikte woningen zijn in Reek die jongeren kunnen kopen of huren.

Verskillende jongvolwassen respondenten geven aan een voorkeur te hebben om in Reek een geschikte woning te vinden, maar geven ook aan niet zomaar een betaalbare woning in Reek te zullen kiezen, simpelweg omdat deze beschikbaar is. Verhuizen naar een woning in een nabijgelegen dorp blijkt een reële optie voor jongeren die in de buurt van het eigen sociale netwerk willen blijven wonen, als daar een woning gevonden wordt die beter voldoet aan de woonwensen.

Levensloopbestendig wonen, feit of fictie?

De helft van de 55-plussers zegt in de huidige woning te willen blijven wonen als ze ouder worden, waar bijna een vijfde zegt dit zeker niet te willen. Ruim de helft van de 55-plussers is echter ontevreden met of twijfelt over de levensloopbestendigheid van de huidige woning (sv). Onder levensloopbestendig wordt een woning verstaan waar bewoners in alle fasen van hun leven kunnen wonen en waarin relevante factoren zoals veiligheid, toegankelijkheid en comfort zijn meegenomen. Het niet levensloopbestendig zijn van de huidige woning blijkt een belangrijk motief voor verhuisgeneigdheid onder senioren (sv).

Kijkend naar de voorbereiding van senioren op het toekomstig en levensloopbestendig wonen, zien we dat de groep respondenten die hier al actief mee bezig is geweest niet groot is. Met name voor de jongere senioren (55-65 jaar) is het voorbereiden op het toekomstig wonen iets waar men nu nog niet mee bezig is, althans niet heel concreet. Onder de oudere senioren (75+) is de groep die al actie heeft ondernomen met betrekking tot het toekomstig wonen wat groter. Echter, het deel van deze oudere senioren dat nog geen actie heeft ondernomen heeft is aanzienlijk (sv). Dit kan mogelijk problematisch zijn wanneer de woning niet levensloopbestendig is en men een (acute) zorgbehoefte krijgt. Het ondernemen van daadwerkelijke actie ten behoeve van het levensloopbestendig wonen lijkt te zijn gerelateerd aan het krijgen van gezondheidsproblemen van de respondent zelf, of van de partner (gi).

Op het gebied van domotica lijkt er nog veel winst te behalen bij het levensloopbestendig maken van woningen. Ongeveer één op de drie mensen maakt gebruik van elektronische toepassingen (domotica) in de woning. Het gaat hier echter vaak om producten die zijn gericht op het verhogen van het comfort en het beveiligen van de woning (sv). Toepassingen die ondersteunen bij het bieden van zorg en het onderhouden van contacten op afstand (met zorgprofessionals) worden nauwelijks genoemd.

Ondernomen acties:

wat is er al gebeurd in het dorp?

De werkgroep Wonen van Dorpsontwikkeling Reek heeft de resultaten van de behoeftepeiling aangeboden aan wethouder Ben Brands op 28 november 2018. De gemeente is bezig met het actualiseren van de Landerdse woonvisie. De aangeboden resultaten worden bij de woonvisie betrokken.

De werkgroep Wonen heeft meerdere malen contact gehad met de gemeente over de Woonvisie van de gemeente Landerd. Tijdens deze bijeenkomsten is gesproken over de specifieke invulling van de Woonvisie voor Reek, en over een prioritering van de speerpunten binnen deze visie.

Figuur 2. Herbestemming van de H. Antonius Abt Kerk. Bron: Lectoraat AiH.

Aanbevelingen t.a.v. de woonituatie:

wat kan er gedaan worden?

Doordacht bouwen en herbestemmen

In Reek is sprake van een scheef woningaanbod, waarbij het bestaande aanbod onvoldoende lijkt aan te sluiten op de behoeften en wensen van zowel starters als senioren. Het is belangrijk om vooraf goed te onderzoeken hoe de aansluiting tussen woningaanbod en woonwensen verbeterd kan worden, en aan welke woningtypen een tekort is binnen de bestaande woningvoorraad. De vraag is of het hierbij gaat om een reëel tekort van specifieke woningtypen, of dat de vrijkomende woningen om bepaalde redenen niet voldoen aan de wensen van (potentiele) bewoners. Gewaarschuwd moet worden voor een te sterk actiegerichte aanpak in het geval van bouwen en herbestemmen. Een tekort aan geschikte woningen voor een bepaalde doelgroep kan immers worden veroorzaakt door een tekort aan geschikte woningen voor een andere doelgroep. Woningen geschikt voor starters kunnen bijvoorbeeld worden vrij gemaakt door de doorstroming op de woningmarkt te stimuleren. Dit kan door het bouwen (of herbestemmen) van kleinere levensloopbestendige woningen geschikt voor senioren. Er zou een verschuiving plaats moeten vinden van doelgroepgericht bouwen naar doordacht bouwen, waarbij naar de totale woningvoorraad moet worden gekeken in plaats van naar de aspecten van het aanbod ten behoeve van specifieke doelgroepen.

De aansluiting tussen vraag en aanbod kan deels worden verbeterd door nieuw te bouwen, met in achtname van de woonbehoeften. Er moet dan echter wel goed worden nagedacht over de wenselijkheid van deze oplossing, aangezien er in Reek sprake is van een stabiele dorpspopulatie. Renovatie en herbestemming vormen daarom belangrijke alternatieven voor nieuwbouw.

De ruimte in landelijke regio's, en het vrijkomende agrarische vastgoed, bieden hiervoor veel potentie. Veel dorpen hebben of krijgen te maken met de leegstand van agrarisch vastgoed. Deze ontwikkeling leidt tot de omvangrijke opgave om boerderijen, bedrijfsgebouwen en stallen te slopen of te herbestemmen, op een dergelijke wijze dat dit de kwaliteit van de leefomgeving ten goede komt. Daarnaast is er vaak ook sprake van (toekomstige) leegstand van maatschappelijk vastgoed, waaronder beeldbepalende gebouwen en monumenten. Zo staan er enkele gebouwen in Reek die in de toekomst mogelijk kunnen worden herbestemd tot woningen voor specifieke doelgroepen, zoals de H. Antoninus Abt Kerk en enkele voormalige kloosters en boerderijen. Sloop en nieuwbouw van woningen of herontwikkeling van een bestaand gebouw kan in de vraag naar starters- en senioren woningen op een centrale plek in het dorp dichtbij de voorzieningen voorzien. Daarnaast speelt bij het herbestemmen van beeldbepalende objecten ook de identiteit van het dorp een grote rol. Door het veranderen van de oorspronkelijke functie van het gebouw wordt het behoud en onderhoud van het gebouw veilig gesteld, en behoudt het dorp dit soort karakteristieke panden die onderdeel zijn van de identiteit van het dorp.

Figuur 3. Beeldbepalend gebouw aan de Heijtmorgen in Reek staat te koop. Bron: Lectoraat AiH.

Het nieuwe wonen?

Innovatieve initiatieven op het gebied van wonen zouden moeten inspelen op het beter matchen van woningvraag en woningaanbod. Uiteraard zal de regelgeving (waaronder het bestemmingsplan en woningcontingent) een rol spelen in wat er mogelijk is, en is overleg met de gemeente nodig en wenselijk om gezamenlijk tot goede oplossingen te komen.

In het nadenken over het 'nieuwe wonen' moeten verschillende aandachtspunten serieus genomen worden om beter tegemoet te komen aan de woonbehoeften van starters en senioren. Issues die hierbij onder andere spelen zijn het grote aanbod aan grotere (vrijstaande) woningen, de betaalbaarheid, het voorkomen van sociale kwetsbaarheid (van senioren), de toenemende behoefte aan informele zorg van thuiswonende senioren, en het behouden van de dorpsidentiteit.

Uit de behoeftepeiling komt naar voren dat een aanzienlijk aandeel van de senioren de eigen woning (en tuin) als te groot ervaart, en hierdoor overweegt (om op termijn) naar een kleinere woning te verhuizen. Voor starters zijn deze grotere woningen echter niet betaalbaar. Een voorbeeld van een interventie die hier goed op inspeelt is het splitsen van grotere panden, zoals grote woningen, woonboerderijen, en monumentale gebouwen. Door het splitsen van grotere woningen en woonboerderijen komen geschikte woningen voor onder andere starters vrij. Tegelijkertijd kunnen senioren meer sociale veiligheid ervaren en worden ze ondersteund bij het onderhouden van huis en tuin.

Het buitengebied biedt wellicht ook perspectief voor senioren (met een zorgbehoefte) die zolang mogelijk in de eigen woning (in het buitengebied) willen blijven wonen. Om dit mogelijk te maken is het belangrijk om sociale interactie te faciliteren en stimuleren, ten behoeve van het ondersteunen van informele hulp en het voorkomen van eenzaamheid. Op de ruime kavels in het buitengebied is het veelal mogelijk om een kleinere woning te realiseren in een bijgebouw, nieuw te bouwen, of de bestaande woning te splitsen. Vanuit een zorg gerelateerde behoefte van senioren kan bijvoorbeeld worden gedacht aan het realiseren van een mantelzorgwoning of kangoeroewoning. Echter ook sociale uitgangspunten kunnen de basis vormen voor nieuwe woonvormen, zoals bij de woonvorm Erfdelen (zie best practice, p.14).

Voorbeelden van woonvormen die de aansluiting tussen vraag en aanbod in Reek zouden kunnen verbeteren zijn te vinden op pagina's 13 t/m 16.

Levensloopbestendigheid van de woning én de woonomgeving van belang

o Voorzieningen in de nabijheid van de woning

Voor oudere dorpsbewoners is het niet alleen van belang dat de woning levensloopbestendig is, maar tevens de omgeving rondom de woning. Zo geven senioren aan dat de aanwezigheid van voorzieningen een belangrijke rol gaat spelen vanaf het moment dat er gezondheidsklachten optreden en men als gevolg hiervan minder mobiel wordt. Een woning

in de nabijheid van voorzieningen, waar oudere bewoners zelfstandig gebruik van kunnen maken, kan bijdragen aan de zelfredzaamheid van de bewoner. Daarnaast hebben voorzieningen niet alleen een functionele rol, maar vervullen ze tevens een sociale functie. De voorzieningen zijn plekken in het dorp waar verschillende doelgroepen dorpsbewoners elkaar laagdrempelig tegenkomen en ontmoeten. Bij het nadenken over het ontwikkelen van woningen (geschikt) voor senioren dient daarom rekening te worden gehouden met de situering van deze woningen ten opzichte van de nabijgelegen voorzieningen. Ook mogelijke online diensten en ondersteunende diensten van bijvoorbeeld een zorgcoöperatie kunnen hierbij worden meegenomen. Zeker wanneer het niet altijd mogelijk is om seniorenwoningen in het dorpscentrum te realiseren, op loopafstand van de benodigde voorzieningen en diensten.

o Voorziening(en) geïntegreerd in de woonvorm

Wanneer er wordt nagedacht over het ontwikkelen van een (gemeenschappelijke) woonvorm voor senioren, zowel in het geval van herbestemming als nieuwbouw, is het van meerwaarde de mogelijkheden voor het integreren van (sociale) voorzieningen in het gebouw, het complex, of de wijk te onderzoeken. Hierbij kan enerzijds gedacht worden aan sociale voorzieningen, zoals een gezamenlijke ontmoetingsruimte of buitenruimte, die eventueel ook voor andere dorpsbewoners toegankelijk is. Anderzijds kunnen ook meer functionele voorzieningen, zoals een gedeeld gastenverblijf of een gedeelde wasruimte (wasserette), bijdragen aan het wooncomfort van de bewoners.

Van een goed voornemen naar actie

Ondanks dat ruim de helft van de 55-plussers aangeeft ontevreden te zijn met, of te twijfelen over, de levensloopbestendigheid van de huidige woning, is het aandeel senioren dat daadwerkelijk concrete stappen onderneemt ten aanzien van het (levensloop)geschikt maken van de woonsituatie klein.

o Inspringen op het juiste moment

Het informeren van senioren over mogelijke ruimtelijke aanpassingen aan de huidige woning, het toepassen van domotica, of het verhuizen naar een ander type (passendere) woning lijkt veelal niet voldoende om deze doelgroep daadwerkelijk in actie te laten komen. Het is dus van belang een stap verder te gaan en deze doelgroep niet alleen te informeren, maar tevens te stimuleren om tijdig een levensloopbestendige woonsituatie te creëren. Het moment waarop mensen hiertoe gestimuleerd worden is een belangrijke factor bij het al dan niet bereiken van het uiteindelijke doel. Onderzoek laat zien dat mensen op bepaalde momenten in hun wooncarrière (extra) openstaan voor het doen van aanpassingen t.a.v. het levensloopbestendig maken van de woning: 1) als ze naar een andere woning verhuizen, en 2) als ze om een andere reden voornemens zijn de woning aan te passen (Lager, et al., 2016).

Bij het stimuleren van acties t.b.v. het levensloopbestendig wonen is het dus belangrijk om in te springen op deze momenten in iemands wooncarrière. Diverse stakeholders, waaronder gemeentes, burgerinitiatieven, en woningcorporaties, zouden zich moeten buigen over de vraag hoe ze hun beleid en acties hierop aan kunnen passen. Een voorbeeld van een dergelijke situatie is een huiseigenaar die plannen maakt zijn woning te verbouwen om zo het woongenot te vergroten. In deze fase zou de bewoner geadviseerd kunnen worden om niet alleen na te denken over de effecten van de verbouwing op de korte termijn, maar tevens op de langere termijn. Zo kan er tijdens de planvorming rekening worden gehouden met eventuele aanpassingen in de toekomst, om de woning middels relatief kleine ingrepen levensloopbestendig te maken. Hierbij kan worden gedacht aan het inbouwen van flexibiliteit met betrekking tot de functie van een ruimte, of het aansluiten van extra installaties in het kader van het realiseren van een badkamer op de begane grond. Dit voorkomt dat de bewoner voor de moeilijke keuze komt te staan de woning snel te verbouwen of te verhuizen naar een meer geschikte woning, indien hij/zij gezondheidsklachten krijgt. Veelal is verbouwen in dit stadium een (te) grote opgave, wat de opties ten aanzien van het zorgen voor een passende woonsituatie verder inperkt.

o Slim combineren

Het toekomstbestendig maken van de woning heeft niet alleen betrekking op het levensloopbestendig maken van de woning, met als doel hier langer te kunnen blijven wonen, maar tevens op het (energetisch) verduurzamen van de woning. Veelal zijn oudere woningeigenaren echter in mindere mate geïnteresseerd in, of geneigd om, de eigen woning te verduurzamen. Het aanpassen of renoveren van de eigen woning, met als doel deze energieneutraal(er) te maken of van het gas af te komen, lijkt voor deze doelgroep minder urgent. Vanuit dit perspectief kan het levensloopbestendig maken van de woning een 'driver' vormen voor het verduurzamen ervan. De uitdaging is om oudere woningeigenaren een integrale aanpak aan te bieden die hen stimuleert om de woning zowel levensloopbestendig te maken als te verduurzamen. Zie ter illustratie de best practice 'Integrale aanpak voor het toekomstbestendig maken van de woning' op pagina 17.

Het omzetten van privé tuinen naar semi-openbaar gebied

Een relatief groot aandeel senioren geeft aan de eigen tuin te groot te vinden vanwege het onderhoud hiervan. Om het onderhoud van de tuin (deels) uit te besteden kan er nagedacht worden over creatieve oplossingen waarbij privé tuinen worden omgezet naar semi-openbaar gebied. Zo kan er met andere dorpsgenoten een (gezamenlijke) functie aan worden gegeven, zoals een collectieve moestuin. Er kan tevens de samenwerking met instellingen, zoals de basisschool worden gezocht. Een bijkomend voordeel van deze mogelijkheid is dat dit de sociale interactie tussen dorpsbewoners bevordert. Voor een verdere uitwerking van dit idee, zie de best practice 'Mijn tuin, jouw tuin' op pagina 17 ter inspiratie.

Best practices:

wat zijn voorbeelden uit andere dorpen?

Nieuwe woonvormen om tegemoet te komen aan de wensen van senioren

De komst van de participatiemaatschappij en de noodzaak van het langer zelfstandig thuis wonen hebben tot een hernieuwde aandacht voor collectieve en/of alternatieve woonvormen geleid (Companen, 2016). Enkele voorbeelden worden ter inspiratie hieronder besproken. Een aantal van deze woonvormen kunnen naast realisatie als een nieuwbouwproject, ook als concept in een herontwikkelingsproject gebruikt worden, denk hierbij aan het herbestemmen van de H. Antonius Abt kerk.

o Moderne hofje

Het traditionele hofje is in een moderne variant in opkomst. Bewoners wonen zelfstandig in een levensloopbestendige woning rondom een gemeenschappelijke buitenruimte. Eventueel worden bepaalde voorzieningen, zoals een wasserette of gastenverblijf, gedeeld. De sociale component speelt in deze woonvorm een grote rol; er is sprake van onderlinge sociale controle en bewoners helpen elkaar bij klusjes. Indien dit nodig blijkt te zijn kan er gezamenlijk zorg worden ingekocht. Een bekend voorbeeld van een modern hofje is de Knarrenhof¹, waarvan de eerste in 2018 in Zwolle is opgeleverd. Naast zeven projectinitiatieven die binnen twee jaar opgeleverd zullen gaan worden, zijn er tientallen initiatiefgroepen die gesprekken voeren met betrokken stakeholders over mogelijke locaties. Hoewel de ruimtelijke structuur van de verschillende projecten met elkaar overeenkomt, zijn er verschillen ten aanzien van de bewonerssamenstelling te zien. Zo worden er hofjes ontwikkeld waar meerdere generaties gaan samenwonen, of hofjes voor alleen senioren.

o Meergeneratiehuizen

Meergeneratiehuizen zijn woningen die onder één dak huisvesting bieden aan meerdere generaties, zoals senioren, gezinnen, en jongeren. Een groot voordeel is dat, indien dit nodig blijkt te zijn, het verlenen van informele zorg (mantelzorg) relatief eenvoudig te realiseren is. Dit hoeft echter niet het geval te zijn. In principe kan men zo bij elkaar gaan inwonen en is er geen aparte regeling nodig (Companen, 2016). Toch wordt er in de praktijk vaak voor gekozen om ieder huishouden een eigen voordeur te geven, waarvoor een kadastrale splitsing nodig is. Op deze manier kunnen huizen worden gedeeld, maar heeft toch ieder huishouden zijn eigen 'woning'. Daarbij kan het zijn dat ieder huishouden een eigen adres wil hebben, omdat anders het verzamelinkomen van het huishouden stijgt. Hierdoor vermindert of vervalt het recht op inkomensafhankelijke toeslagen en, bijvoorbeeld, een bijstandsuitkering. De zogeheten 'kostendelersnorm' is dan van toepassing. Het delen van een woning kan eventueel ook gevolgen hebben voor indicaties voor zorg en ondersteuning en voor het recht op partneralimentatie. Soortgelijke voorbeelden zijn tevens te vinden in een setting waarbij één van de twee partijen op het erf in een bijgebouw gaan wonen naast het hoofdgebouw.

1 <https://knarrenhof.nl>

o Kangoeroewoning

Een kangoeroewoning is een woning voor een bewoner met een ondersteuningsbehoefte (de buidelwoning), die is gekoppeld aan een woning van iemand die ondersteuning verleent (de hoofdwoning). Beide woningen zijn zelfstandige woningen met een eigen huisnummer, maar zijn wel fysiek aan elkaar verbonden (Companen, 2016).

In principe gaat het om twee aparte woningen, waarbij er altijd duidelijk sprake is van een grotere hoofdwoning en een kleinere bijwoning. Het achterliggende idee is dat er in meerdere of mindere mate sprake is van een gezamenlijk huishouden, of dat er in ieder geval een interne verbinding bestaat tussen de woningen. Deze woonvorm kan op verschillende manieren gerealiseerd worden, door middel van een nieuwbouwproject waarbij het concept bij planvorming ruimtelijk wordt vertaald (zoals particuliere projecten in de sociale huursector), en door het splitsen van een bestaande woning (veelal tijdelijk van aard). Met name in het kader van deze laatste variant zijn er gemeenten die hier een aangepast beleid op hebben. In het geval van sociale huurwoningen wordt er bij toewijzing rekening gehouden met de zorgrelatie van de huurders.

Ook bij deze woonvorm speelt het probleem van de zogeheten 'kostendelersnorm'. Door het gekoppeld wonen vermindert of vervalt het recht op inkomensafhankelijk toeslagen en, bijvoorbeeld, een bijstandsuitkering. In de Participatiewet is opgenomen dat hier een uitzondering op wordt gemaakt als de ene bewoner zorg draagt voor de andere bewoner en samen het verblijf in de hoofdwoning delen. Het feit dat het dan om twee adressen gaat is hier niet van toepassing omdat de feitelijke bewoning binnen dezelfde woning plaatsvindt. Dit is bijvoorbeeld het geval als de bewoners samen de maaltijd nuttigen en/of de avond doorbrengen.

Een ander praktisch probleem dat speelt bij deze woonvorm is dat beide huurders door de wet beschermd zijn en niet zomaar uit hun woning gezet kunnen worden. Dit betekent dat wanneer één van de huurders overlijdt of besluit te vertrekken, de overgebleven huurder in de woning mag blijven wonen zonder aan een andere zorgrelatie gekoppeld te worden. Het achterliggende idee van de kangoeroewoning is vanaf dat moment niet meer van toepassing.

o Erfdelen

Erfdelen is een innovatief nieuw bedacht woonconcept dat nog in de kinderschoenen staat¹. De eerste pilot moet nog worden gestart. Bij erfdelen worden op het erf van een bestaande boerderij kleinschalige woningen gerealiseerd voor één- of tweepersoonshuishoudens. De woningen staan rond een gemeenschappelijk erf, waarvan één van de woningen zal worden gerealiseerd in de bestaande boerderij. Het voordeel is dat er gezamenlijke voorzieningen in de boerderij worden gerealiseerd, toegankelijk voor alle bewoners. Hier kan men denken aan een eetkeuken, werkplaats, wasruimte of hobbykamer. Daarnaast is er genoeg privacy, omdat iedereen een eigen vrijstaande woning heeft en een eigen huishouden runt. Door het delen van het 'erf' en voorzieningen in de boerderij worden sociale interactie en onderlinge hulp tussen de bewoners gestimuleerd.

Een voorbeeld van een dergelijk woonconcept is te vinden in Nistelrode². Ter plaatse van een varkensbedrijf wordt een woon-mantelzorgcomplex ontwikkeld. Op het erf worden acht schuurwoningen met gemeenschappelijke voorzieningen gerealiseerd, zoals een gezamenlijke woonkamer en logeerruimten, waar toekomstige bewoners, vanaf 55 jaar, in een veilige omgeving oud kunnen worden. De sociale component van het wonen staat hierbij centraal, omdat bewoners bij elkaar een oogje in het zeil kunnen houden en wederzijdse burenhulp bieden.

Nieuwe woonvormen om tegemoet te komen aan de wensen van jongeren

o Meegroeiwoning

Het concept van de meegroeiwoning heeft als uitgangspunt flexibiliteit. De woning kan naar de verschillende levensfasen en bijbehorende behoeften relatief eenvoudig aangepast worden. Met het oog op de vraag naar onder andere starterswoningen en seniorenwoningen in het dorp, is dit een typologie die veel voordelen biedt. In de context van een dorp met een relatief klein woningaanbod, kan deze flexibiliteit tegemoet komen aan de toch verschillende behoeften en wensen van groepen dorpsbewoners. Jongeren kunnen in een relatief kleine woning starten en senioren kunnen relatief eenvoudig de woning levensloopbestendig maken waardoor men langer zelfstandig thuis kan blijven wonen.

Zoals zojuist aangestipt is een meegroeiwoning een huis dat zo ontworpen is dat het gefaseerd kan worden gebouwd. Starters kunnen beginnen met een kleine woning die later uitgebreid kan worden in het geval van gezinsuitbreiding. Ook wanneer meerdere generaties in de woning trekken kan deze desgewenst worden uitgebreid. Doordat de woning wordt opgebouwd uit modules, kan deze gemakkelijker worden aangepast aan de wensen en (financiële) mogelijkheden van de bewoners. Het inbouwen van toekomstige flexibiliteit heeft echter ook een keerzijde. Tijdens de eerste (realisatie) fase moeten de constructie en schil op een dergelijke wijze worden uitgevoerd, dat in de toekomst op zowel dezelfde bouwlaag, als in de hoogte kan worden uitgebreid. De extra investering die hierbij komt kijken, wordt niet 'terugverdiend' in het geval de bewoner besluit de woning in de toekomst niet uit te breiden.

Er zijn geen extra regelingen nodig om een huis te bouwen dat modulair kan worden uitgebreid. Het is echter wel zo dat voor de uitbreidingen een bouwvergunning aangevraagd dient te worden. De gemeente moet hierbij de garantie willen geven dat er toestemming wordt verleend om naar wens uit te breiden als de tijd daar is. Praktisch probleem hierbij is dat bestemmingsplannen worden opgesteld voor een duur van tien jaar. Een gemeente mag dus niet zo maar een verbouwing opnemen die niet binnen die tien jaar wordt uitgevoerd.

¹ www.erfdelen.nl

² <https://www.bd.nl/oss-e-o/oud-woorden-op-het-platteland-van-nistelrode-met-hulp-van-de-buren~ad39764c>

Figuur 4. Ombouwen van bestaande woonboerderij naar meerdere woningen op het landerf. Bron: <https://www.erfdelen.nl/>

Figuur 5. Meegroeiwoningen. Bron; Vermeer Architecten, Gilze. <http://www.demeegroeiwoning.nl/ProjectRijen.htm>

Een voorbeeld van meegroeiwoningen zijn de huizen in de wijk Vliegende Vennen Noord in de gemeente Gilze-Rijen (zie figuur 5). In deze wijk worden meerdere meegroeiwoningen gebouwd vanwege de groeiende vraag naar betaalbare starterswoningen. Aangezien er onder de bewoners een duidelijke behoefte was aan volledige woningen, en niet aan kleine appartementjes, is er besloten tot het bouwen van nieuwe meegroeiwoningen. De woningen hebben vier mogelijke fases van uitbreiding. In de eerste fase kan een extra slaapkamer worden bijgebouwd op de begane grond, evenals extra bergingsruimte en een bredere hal. In de tweede fase kan een dakopbouw worden neergezet, waar ruimte is voor een extra slaapkamer en een badkamer. In de derde fase kan deze verdieping worden uitgebreid met maximaal twee slaapkamers. In de vierde fase zou er op de begane grond nog een slaapkamer en badkamer gebouwd kunnen worden. Dit om de woning volledig levensloopbestendig te maken. Omdat deze fasen allemaal van te voren zijn uitgedacht komen er geen onnodig hoge verbouw- en sloopkosten bij kijken en is het ontwerp van de woning bij oplevering van de eerste fase al bekend.

o Tiny houses

Met het oog op de vraag naar geschikte starterswoningen in Reek is het noemen van de trend 'Tiny Houses' de moeite waard. Deze duurzame, veelal zelfvoorzienende, betaalbare en compacte woningen zijn als reactie op de consumptiemaatschappij in Nederland in opkomst. Een Tiny House heeft een oppervlakte van niet meer dan 50m² en is bedoeld als primaire (grondgebonden) woning. Naast particulieren die veelal uit principe kiezen om een eigen kleine (duurzame) woning op maat te laten realiseren, zijn er steeds meer corporaties die dit concept inzetten om tegemoet te komen aan de vraag voor kleine huurwoningen (voor bijvoorbeeld studenten of vluchtelingen). Maar ook starters en ouderen worden door gemeenten, provincie en woningcorporaties als mogelijke doelgroep beschouwd (Dopper & Geuting, 2017). Deze veelal verplaatsbare en snel te fabriceren woningen worden vaak op tijdelijke locaties (met tevens een tijdelijke vergunning) geplaatst.

Omdat Tiny Housing een relatief nieuwe alternatieve woonvorm is, lopen geïnteresseerden bij de planvorming en realisatie nogal eens tegen praktische bezwaren aan. Zo is het inschrijven in de GBA (gemeentelijke basis administratie) minder eenvoudig, met name wanneer het betreffende Tiny House op wielen staat. In het verlengde hiervan wordt het aanvragen en verkrijgen van de hypotheek een hekel punt. Indien het Tiny House als onroerend goed wordt gezien, dan is het inschrijven in de GBA en het rondkrijgen van de financiering eenvoudiger. Partijen, zoals gemeenten en banken, dienen hun beleid aan te passen zodat de realisatie van deze woonvorm gefaciliteerd en ondersteund kan worden.

Burgerinitiatieven op het gebied van wonen

o Wooncoöperatie als organisatievorm

Steeds vaker organiseren bewoners, die in hetzelfde wooncomplex wonen, zich in een wooncoöperatie of vereniging. Het doel hiervan is om de belangen van de leden te behartigen en als een collectief het beheer en/of onderhoud van de woningen en de directe woonomgeving op zich te nemen. Bewoners nemen op deze manier de regie in eigen handen en hebben meer inspraak in zowel het beheer en onderhoud van het gebouw als de werving en selectie van nieuwe bewoners. Het kan hierbij gaan om een gebouw of complex met koopwoningen, (sociale) huurwoningen, of een mix hiervan. Verschillende vormen van wooncoöperaties zijn te onderscheiden, waaronder de beheercoöperatie, de zelfstandige woonvereniging, en de dochteronderneming (Lupi & Beuzenberg, 2018). Bij een beheercoöperatie blijven de woningen in eigendom van de woningcorporatie, maar krijgen bewoners wel taken en nemen ze het beheer grotendeels op zich. Daarnaast hebben bewoners tot op zekere hoogte inspraak in de selectie van nieuwe bewoners. De zelfstandige woonvereniging, de tweede variant, koopt de bestaande woningen van de woningcorporatie, gemeente of andere eigenaar en is een particuliere verhuurder. Er kan dan gekozen worden om de woningen in de particuliere of de sociale huursector te verhuren. Indien de woningen in de sociale huursector verhuurd worden, hoeft de zelfstandige woonvereniging, in tegenstelling tot een woningcorporatie, niet aan de strenge toewijzingsregels voor nieuwe bewoners te voldoen. Bewoners hebben hierdoor meer inspraak in de keuze van toekomstige bewoners. De derde variant is de dochteronderneming. Deze tussenvorm houdt in dat de woningcorporatie de woningen niet meer in zijn directe bezit heeft, maar als aandeelhouder betrokken is. De dochteronderneming heeft vervolgens de rol van uitbater van de woningen (Lupi & Beuzenberg, 2018).

o CPO (Collectief Particulier Opdrachtgeverschap) als ontwikkelvorm

Waarbij een wooncoöperatie zich richt op het eigendom en het beheer van de woningen, houdt CPO zich bezig met de ontwikkeling van nieuwe woningen. Toekomstige bewoners organiseren zich en zijn gezamenlijk opdrachtgever en ontwikkelaar voor een nieuwbouw project. Deze particuliere initiatieven, CPO (Collectief Particulier Opdrachtgeverschap) genoemd, hebben inmiddels naamsbekendheid en worden door de grote banken gefinancierd. Daarnaast zijn er ook fondsen of subsidies waarbij er financiële hulp aangevraagd kan worden. Bij de realisatie van woningen middels CPO is er vaak sprake van een lange doorlooptijd. De grove stappen die hierbij genomen moeten worden zijn oriëntatie (initiatiefase), voorbereiding (planfase), ontwerp (uitwerkingsfase) en uitvoering (bouwfase), afspraken en activiteiten (beheerfase). Om problemen later in het proces te voorkomen en de doorlooptijd te beperken is het verstandig om in een vroeg stadium betrokken actoren, zoals gemeenten, banken, architecten, aannemers, woningcorporaties of zorgorganisaties, bij de planvorming te betrekken.

Integrale aanpak voor het toekomstbestendig maken van de woning

Zowel het levensloopbestendig maken als het verduurzamen van de woningvoorraad vormen belangrijke toekomstige uitdagingen. In Nederland zijn een aantal burgerinitiatieven bezig met het slim combineren van beide geplande ontwikkelingen: het combineren van het levensloopbestendig maken van bestaande woningen samen met het verduurzamen hiervan. Niet alleen burgerinitiatieven, maar ook bouwbedrijven zetten zich in om deze slimme combinatie te promoten. Zo is in Zuid-Limburg de Stichting 'Dubbel Duurzaam'¹ opgericht, een samenwerkingsverband tussen gemeenten en vrijwilligers, die bij mensen thuis een energie- en/of zorgscan komen maken. Een ander voorbeeld van een gemeente die oudere bewoners ondersteunt en begeleidt bij het levensloopbestendig maken en verduurzamen van de woning is de gemeente Olst-Wijhe. Oudere huiseigenaren kunnen een lening van 40.000 euro krijgen die ze pas na de verkoop van hun woning hoeven terug te betalen. Hierdoor kunnen eigenaren de overwaarde van hun woning al gebruiken ten behoeve van het verduurzamen en levensloopbestendig maken van de woning. De provincie Limburg heeft een vergelijkbaar project, via de zogenaamde stimuleringsregeling 'Duurzaam Thuis'.

Mijn tuin, jouw tuin: het verlichten van tuinonderhoud onder senioren

Het onderhoud van een grote tuin is een reden voor senioren om een verhuizing te overwegen. Het project 'Mijn tuin, jouw tuin' speelt in de gemeente Barneveld in op dit probleem. Een bewoner met een grote tuin van minstens 25 m² kan zich voor dit project aanmelden. Onder begeleiding van een tuincoach en projectcoördinator worden vrijwilligers uit het dorp begeleid bij het tuinieren in de desbetreffende tuin. De oogst wordt met elkaar gedeeld en een deel hiervan gaat naar de Voedselbank. Het doel van dit project is gezamenlijk tuinieren waarbij kennis en ervaringen gedeeld worden en sociale wijkcontacten worden opgebouwd. De tuineigenaar heeft weer een goed onderhouden en functionele tuin, er vinden laagdrempelige ontmoetingen plaats in de directe woonomgeving, en alle participanten delen mee in de oogst. In figuur 6 is een voorbeeld van het gezamenlijk tuinieren in Barneveld te zien.

Figuur 6. Gezamenlijk tuinieren in particuliere tuin. Bron: <http://mijntuinjouwtuin.nl/index.html>

Hoofdstuk 3

Huidige woonomgeving

Inleiding

In overeenstemming met het landelijke beeld zijn de bewoners van Reek over het algemeen erg tevreden over de woonomgeving (sv: 82% van de respondenten is (zeer) tevreden). Men is trots op de autonomie en zelfregie van de dorpsbewoners. Er is veel van de grond gekomen door particuliere initiatieven en door de inzet van vrijwilligers, zoals het Wapen van Reek en de organisatie van het jaarlijkse Streekfeest. Beeldbepalende gebouwen, zoals de kerk, het kerkhof, de molen en andere historische gebouwen in de dorpskern, worden gerelateerd aan de identiteit van het dorp. De natuurlijke omgeving van het dorp wordt gewaardeerd, evenals de natuurlijke elementen in het dorp zelf, zoals het Hertenpark en de lindebomen in de dorpskern. Het wonen in een rustige en groene omgeving wordt als prettig ervaren (fw, sv).

Er bestaan kleinere ergernissen onder bewoners, over bijvoorbeeld overlast door zwerfafval en hondenpoep, en over een aantal verwaarloosde plekken in het dorp (fw, sv). Over het algemeen worden er door de bewoners weinig problemen ervaren met de woonomgeving. Een paar zaken zijn echter opvallend, en verdienen het om hieronder apart genoemd te worden.

Aandachtspunten: wat speelt er in het dorp?

Het onderhoud van openbaar groen verdient meer aandacht

Een vijfde van de dorpsbewoners geeft aan ontevreden te zijn met het onderhoud van het openbaar groen in Reek. Door sommige dorpsbewoners wordt genoemd dat het onderhoud van openbaar groen onvoldoende is, er teveel onkruid groeit en gras niet op tijd gemaaid wordt (sv).

Figuur 7. Beeldbepalende, historische gebouwen in de dorpskern. Bron: P. Loeffen.

Figuur 8. Renovatie van vervallen gebouw in de dorpskern. Bron: Lectoraat AiH

Figuur 9. Niet functionerende waterlijn. Bron: W. van Griensven.

Onderbelichte aspecten van de dorpsidentiteit

o Zorg om het behoud van beeldbepalende gebouwen

Een aantal beeldbepalende objecten en gebouwen in de dorpskern, zoals de molen, de kerk, het kerkhof, en een aantal andere historische gebouwen, worden door de dorpsbewoners gerelateerd aan het karakter van Reek en maken daarmee deel uit van haar identiteit. Verschillende bewoners geven aan zorgen te hebben over het onderhoud en het behoud van deze objecten en gebouwen. Zo worden er in de kerk steeds minder kerkdiensten gehouden, waardoor het risico bestaat dat het kerkgebouw op de langere termijn zijn huidige functie verliest. Een ander voorbeeld is de molen in Reek, welke een belangrijk herkenningspunt vormt in het dorp. De molen is recent gerestaureerd, maar het voortbestaan van dit gebouw in de toekomst is alleen gewaarborgd wanneer het onderhoud doorlopend plaats blijft vinden (fw).

o Reek herkennen bij binnenkomst

De binnenkomst van het dorp via De Heytmorgen, de oude hoofdweg, wordt door de bewoners als positief ervaren en wordt beschouwd als het visitekaartje van het dorp (fw). In tegenstelling tot de bovengenoemde entree via De Heytmorgen wordt de entree via de Mg Borretstraat als onvoldoende en onprettig ervaren door de bewoners. Door verschillende bewoners wordt genoemd dat deze entree een verwaarloosde indruk maakt. Dit heeft mede te maken met het zicht op het oude pompstation, het industrieterrein, en een garage (fw, sv).

o Verwaarloosde plekken in de dorpskern

Verschillende plekken in de dorpskern worden door de bewoners als onprettig ervaren, omdat deze een verwaarloosd karakter hebben. Voorbeelden hiervan zijn het koetshuis, de skatebaan, een aantal voetbalveldjes, en de waterlijn bij het Kennedyplein (fw). Matig onderhoud, van het gebouw, het object, of het groen, speelt hier veelal een rol, en doet afbreuk aan de uitstraling van het dorpsaanzicht en daarmee aan de identiteit van Reek.

Zorgen over verkeersveiligheid

Uit het survey komt naar voren dat een deel van de respondenten (11%) niet tevreden is met de verkeersveiligheid in Reek. De helft van de mensen geeft aan dat er onveilige verkeerssituaties bestaan in Reek. Hierbij kan een duidelijk onderscheid gemaakt worden tussen mensen met en zonder kinderen, waarbij het aandeel mensen dat zich zorgen maakt beduidend hoger ligt in de eerstgenoemde groep (sv). Een situatie die bijzonder vaak als onveilig bestempeld wordt door de bewoners is de situatie rond de Monseigneur Borretstraat. Deze straat heeft verschillende onoverzichtelijke bochten en kruisingen. In dit licht wordt de situatie ter plaatse van de Monseigneur Borretstraat, de Monseigneur Suijsstraat, en de Brouwershof, en de kruising van de Monseigneur Borretstraat met de Nieuwe Heijtmorgen en de Heijtmorgen bij de kerk door de bewoners genoemd. Ook is er in de Monseigneur Borretstraat niet overal een fietspad aanwezig, waardoor auto's en fietsers hier te dicht op elkaar rijden, en wordt er in deze straat te hard gereden.

Daarnaast worden de wegversmallingen ter plaatse van de Msg. Borretstraat als gevaarlijk beschouwd, met name voor fietsers (zie figuur 10). Het is voor veel bewoners niet duidelijk wie er voorrang heeft bij deze wegversmallingen. Andere verkeerssituaties in Reek die als gevaarlijk worden ervaren door bewoners zijn onder andere het parkeren bij de school, het oversteken van de Rijksweg, en het te hard rijden op de Heijtmorgen.

In de deelrapportage over het enquête onderzoek worden de verschillende verkeerssituaties die als onveilig worden beschouwd uitgebreid beschreven. Figuur 11 maakt inzichtelijk waar deze knelpunten op het gebied van verkeersveiligheid zich binnen Reek voordoen.

Beperkt in de bewegingsvrijheid

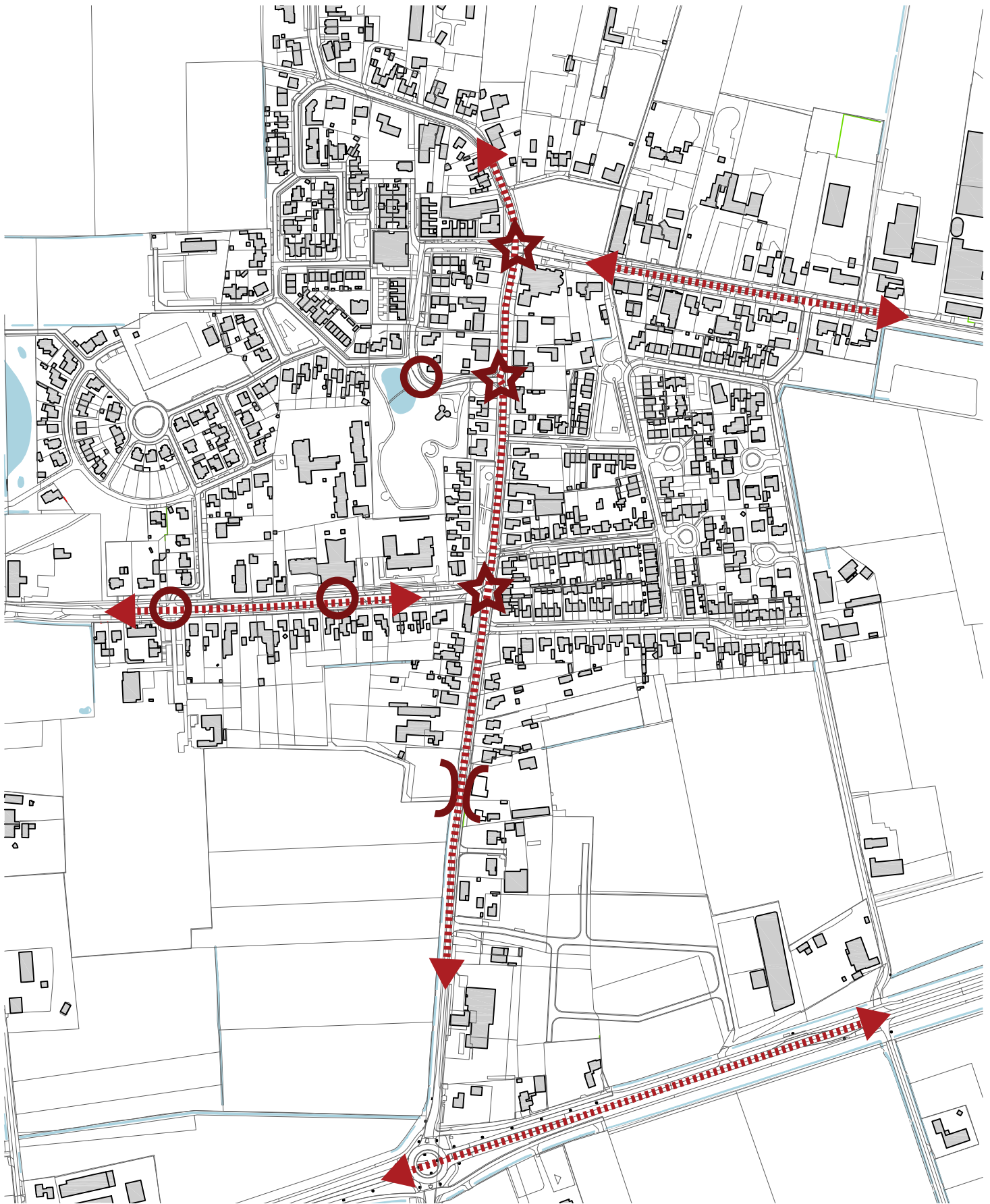
Problemen met de toegankelijkheid op verschillende plekken in het dorp vormen een mogelijke belemmering voor mensen met mobiliteitsbeperkingen of senioren met valangst. De wandel- en fietspaden in en rond het dorp zijn vaak in slechte staat en kunnen problemen opleveren voor onder andere mensen met een scootmobiel of rolstoel, maar ook voor mensen die met een kindwagen lopen. Bijna de helft van de respondenten in het enquêteonderzoek geeft aan dat de wandelpaden van onvoldoende kwaliteit zijn. De kwaliteit van de fietspaden wordt door met name senioren en mensen met een minder goede gezondheid als onvoldoende beoordeeld. Daarnaast geeft 40% van de senioren aan dat er niet voldoende bankjes zijn in Reek om, indien gewenst, te kunnen rusten (sv). Figuur 13 geeft een weergave van de spreiding van bestaande bankjes in de dorpskern van Reek.

De bereikbaarheid van de omliggende omgeving wordt goed beoordeeld door de bewoners, mits ze een auto tot hun beschikking hebben. Als dit niet het geval is beoordeelt de helft van de respondenten de bereikbaarheid van de omgeving als matig tot slecht. Ook onder mensen met een minder goede gezondheid wordt de bereikbaarheid minder goed beoordeeld. Bijna een kwart van deze groep beoordeelt de

Figuur 10. Wegversmalling Msg. Borretstraat (Bron: deelnemer exploratieve workshop, 19 april 2018)

bereikbaarheid als matig tot slecht (sv). Een groot deel van de bewoners heeft een rijbewijs en beschikt over een auto (sv: 91%), dus het probleem beperkt zich tot een relatief kleine groep. Echter, de consequenties voor de zelfredzaamheid en het welzijn van deze groep kunnen groot zijn.

Figuur 11. De belangrijkste onveilige verkeerssituaties in de dorpskern.

Door inwoners genoemde onveilige verkeerssituaties

- Straat waar te hard gereden wordt (di, fw, sv)
- Onoverzichtelijke en/of onduidelijke verkeerssituatie (di, fw, sv)
- Kruispunten worden als gevaarlijk ervaren (di, fw, sv)
- Wegversmallingen dragen niet bij aan verkeersveiligheid (di, fw, sv)

Ondernomen acties:

wat is er al gebeurd in het dorp?

o Het hertenpark opgeknapt

Het hertenpark, een centraal gelegen groenzone en ontmoetingsplaats in het dorp, is recentelijk opgeknapt. Door het hertenpark een uitgebreide opknopbeurt te geven is de aantrekkelijkheid en de uitstraling van de plek opgewaardeerd. In het park is onder andere LED verlichting aangebracht, en de beplanting is vernieuwd. Het park is beter toegankelijk gemaakt voor dorpsbewoners door een duidelijke verbinding te maken met basisschool de Kreek'l (door het verplaatsen van de fietsenstalling) en er een nieuwe doorsteek te maken naar de Monseigneur Suijsstraat. Het hertenpark is door deze opknopbeurt veel meer een visitekaartje van het dorp geworden.

o Het Reeks ommetje

Het Reeks ommetje een wandelroute in en rond Reek op bestaande paden maar ook over boerenland en ander particulier grond is verwezenlijkt. In overleg met de gemeente Landerd, provincie Noord-Brabant en Platform Toerisme Landerd zijn de plannen voor het ommetje definitief gemaakt. Er zijn een viertal routes uitgezet met informatieborden en een wandelroutenetwerk. Het landelijke karakter van Reek komt in dit ommetje goed tot uitdrukking.

Figuur 12. Het Hertenpark in Reek. Bron: AiH

Aanbevelingen t.a.v. de woonomgeving: wat kan er gedaan worden?

Versterken de dorpsidentiteit in de openbare ruimte

o Een nieuwe functie voor beeldbepalende gebouwen en gebouwen

In de dorpskern van Reek en in de directe omgeving staan een aantal beeldbepalende gebouwen en objecten, zoals de molen, de H. Antonius Abt Kerk, het kerkhof, kloosters, en meerdere historische gebouwen, die de identiteit van het dorp mede vormgeven. Naast dat deze gebouwen en objecten beeldbepalend zijn, verwijzen ze ook naar de geschiedenis van het dorp, waardoor ze direct zijn verbonden met de dorpsidentiteit. Wanneer een dergelijk gebouw of object zijn oorspronkelijke functie verliest en/of niet meer financieel rendabel is, zal er naar andere functies of organisatievormen moeten worden gezocht om het betreffende gebouw of object te kunnen behouden, zoals het herbestemmen van een historische boerderij of klooster in een zorgvoorziening of horecagelegenheid. In het geval van renovatieprojecten zal rekening moeten worden gehouden met het doorzetten en behouden van de oorspronkelijke identiteit van het object of gebouw en de aansluiting bij het dorpskarakter.

o Welkom in Reek

Reek kan vanuit verschillende zijden bereikt worden (zie figuur 15), waarbij de karakters van de entrees ten opzichte van elkaar verschillen. Gezien het feit dat de entree een eerste indruk geeft van het dorp zijn deze plekken een uithangbord van het dorp voor (toevallige) passanten, en een punt van herkenning en thuisgevoel voor de inwoners van het dorp. Eén van de entrees van Reek geeft een rommelig en slecht onderhouden beeld (figuur 16). Het opknappen of beter onderhouden van deze plek kan bijdragen aan een aantrekkelijker aanzicht bij binnenkomst van het dorp. Daarnaast kan worden nagedacht over het 'verbijzonderen' van deze locatie, door bijvoorbeeld het plaatsen van een karakteristiek element of kunstwerk dat raakt aan de identiteit van het dorp.

o Upgraden van verwaarloosde plekken

De uitstraling van de openbare ruimte in het dorp wordt onder andere bepaald door de kwaliteit en het onderhoud van de (openbare) ruimte. Het verbeteren van de verwaarloosde aspecten van deze plekken, zoals het beter onderhouden van het groen, of het repareren van niet functionerende objecten, zoals de waterlijn, draagt bij aan een positieve ervaring van de ruimte. Bij het nadenken over mogelijke oplossingen is een goede afstemming tussen dorpsbewoners en gemeente gewenst, waarbij duidelijke afspraken gemaakt dienen te worden over de verantwoordelijkheid van zowel de uitvoering als het onderhoud van deze plekken in de openbare ruimte.

Maak de openbare ruimte in Reek toegankelijk

o Toegankelijke loop- en fietspaden

Op verschillende plaatsen in het dorp is de toegankelijkheid van de trottoirs niet optimaal; tegels liggen los of het trottoir loopt scheef. Met name senioren die slecht ter been zijn of met een rollator lopen ondervinden hier last van, waarbij valangst kan optreden. Om de zelfstandigheid en bewegingsvrijheid van deze doelgroep te stimuleren is het dan ook van belang de openbare ruimte veilig en toegankelijk in te richten. Uiteraard is het niet realistisch de trottoirs et cetera overal aan te passen, maar er kan wel gekeken worden of het mogelijk is de slechtste plekken te verbeteren. Met het oog op een goede toegankelijkheid van de openbare ruimte in het dorp dient er naast trottoirs tevens aandacht worden besteed aan de aanwezigheid en kwaliteit van fietspaden. Een aantal fietspaden in het dorp zijn vrij recentelijk aangepast en verbeterd. Daarnaast zal een goede toegankelijkheid als randvoorwaarde moeten worden meegenomen bij nieuwbouw of herontwikkeling van een bestaand gebied, zoals het realiseren van brede trottoirs met een hoge kwaliteit straatafwerking, waar inwoners elkaar kunnen passeren en veilige fietspaden.

o Een momentje van rust

Om beweging van met name (kwetsbare) senioren te stimuleren is het van belang om voldoende zitgelegenheid te creëren langs wandelroutes, zodat men tussentijds kan rusten. Ook lijken functies in de openbare ruimte, zoals een speeltuin of een park, vaker en langer gebruikt te worden als men daar kan zitten. Figuur 13 toont waar de bankjes in de dorpskern van Reek zijn gesitueerd. De gele symbolen geven de bankjes in of bij een speeltuin weer, de groene symbolen de bankjes in de openbare ruimte, veelal gelegen in een voetgangersgebied. Wat opvalt is dat de bankjes met name aan de westzijde van de dorpskern zijn gecentreerd. Wellicht zou het plaatsen van meer bankjes, waarbij rekening wordt gehouden met een betere spreiding, bijdragen aan het stimuleren van wandelen en fietsen.

Indien er wordt nagedacht over het plaatsen van nieuwe bankjes en een strategische locatie hiervan, is het verstandig rekening te houden met de onderlinge afstand, de situering aan een wandel- of fietsroute, en het uitzicht (bijvoorbeeld op een plek in de openbare ruimte waar activiteiten plaatsvinden). Op deze wijze kan contact tussen dorpsgenoten worden bevorderd.

Figuur 14. De molen, een van de beeldbepalende gebouwen in Reek (Bron: deelnemer exploratieve workshop, 19 april 2018).

Figuur 15. Entrees dorpskern Reek.

Figuur 16. Onaantrekkelijke entree bij binnenkomst van Reek (Bron: deelnemer exploratieve workshop, 19 april 2018).

Best practices: wat zijn voorbeelden uit andere dorpen?

Groen in de tuin

Om ‘verstening’ van woonwijken te verminderen of te voorkomen ontstaan op meerdere plekken initiatieven met als doel het vergroenen van de wijk. Enkele voorbeelden van dit soort initiatieven worden hieronder beschreven.

Een initiatief waar inmiddels 73 gemeentes bij zijn aangesloten is Operatie Steenbreek. Het doel van dit project is om mensen te enthousiasmeren om de eigen tuin te vergroenen. Dit gebeurt met name door bewoners bewust te maken van de negatieve effecten van verstening en de positieve effecten van vergroening. Verstening leidt tot afbreuk van de biodiversiteit en draagt bij aan de merkbare klimaatverandering. Minder groen in de tuin betekent ook een verminderde aanwezigheid van vogels, insecten en andere dieren. Tijdens hoosbuien moet het regenwater snel worden afgevoerd om overlast te overkomen. Dit betekent een enorme druk op het riool. Bewoners die hun tuin vergroenen dragen een belangrijk steentje bij aan de leefbaarheid van hun buurt. De gemeente kan de bewoners hierin ondersteunen.

Gemeente Bergen op Zoom heeft bijvoorbeeld het initiatief ‘Tegel eruit, plantje erin’ om de vergroening van voortuinen laagdrempeliger te maken. Inwoners kunnen via de website een geveltuin aanvragen. De gemeente controleert de aanvraag en geeft groen licht. Ook staan hier duidelijk de eisen van een geveltuin omschreven. Als je in de binnenstad woont, gaat de gemeente zelfs nog een stapje verder: Om het aanzien van de binnenstad te waarborgen komen ze zelf de geveltuin aanleggen. De geveltuinen moeten wel zelf onderhouden worden door de bewoners.

Figuur 17. Voorbeeld tuinpakket. Bron: <http://www.lekkerinjetuin.nl/pakketten/>

Eenzelfde initiatief zien we in Tilburg. Ook in deze gemeente kunnen inwoners zich aanmelden voor het aanleggen van een geveltuintje. De gemeente doet dan het grondwerk voor de bewoners waarbij de tegels eruit worden gehaald en goede grond erin wordt gestopt. De bewoners hoeven alleen maar zelf de planten te regelen en het onderhoud te verzorgen. In 2017 zijn er op deze manier al 350 geveltuintjes aangelegd.

In Amersfoort heeft men de site lekkerinjetuin.nl opgezet. Hierop vinden bewoners tips om een makkelijk te onderhouden, groene tuin te realiseren. Er staan voorbeeldtuinen van mensen uit Amersfoort op die zelf hun tuin hebben aangepast. Daarnaast zijn er via de website kant-en-klare pakketten te bestellen om de eigen tuin aan te pakken. In figuur 17 zien we een voorbeeld van een tuinpakket zoals die door de site wordt aangeboden. Zo zijn er verschillende pakketten samengesteld voor tuinen die veel zon krijgen, en voor tuinen die veel schaduw hebben. Om bekendheid te genereren voor het project en mensen te stimuleren om mee te doen, heeft de gemeente een dag georganiseerd maar bewoners een tuintegel konden komen inruilen voor een plant.

Verbeteren van de bereikbaarheid

o ‘Begeleiden en rijden’

In Den Haag wordt door vrijwilligers met een bus gereden om, met name ouderen, van A naar B te brengen. Dit is een initiatief van Welzijnsorganisatie Zebra die actief is in Den Haag. Het project staat bekend onder de naam ‘begeleiden en rijden’. De chauffeurs bieden ook ondersteuningshulp zoals bijvoorbeeld begeleiding op de plaats van bestemming, het bieden van een ondersteunende arm, of het dragen van de boodschappen. Aan de dienst zit een kleine financiële vergoeding verbonden welke puur kostendekkend is en direct contant wordt afgerekend.

o Boodschappen bus

Een vergelijkbaar initiatief is de Boodschappen PlusBus. Dit concept, bedacht door het Nationaal ouderenfonds, rijdt in meer dan 80 plaatsen in Nederland. Ook hier wordt onder begeleiding van vrijwilligers vervoer verzorgd naar bijvoorbeeld de supermarkt of voor een uitstapje in de buurt. Senioren worden van deur tot deur vervoerd. De PlusBus wordt aangeboden door een lokale welzijnsorganisatie. Om gebruik te maken van de bus dient men 55+ te zijn, maar lidmaatschap van het Nationaal Ouderenfonds is niet verplicht.

o Buurtmobiel

BuurtMobiel is een wijkinitiatief uit Utrecht dat elektrisch stadsvervoer biedt in een soort Tuk-Tuks. De BuurtMobiel is vooral bedoeld voor vervoer over korte afstanden binnen de stad. Vrijwilligers besturen de voertuigen en halen mensen thuis op. Middels een centraal nummer dient doorgegeven te worden (liefst een dag van te voren) waar en hoe laat iemand opgehaald wilt worden. Als de BuurtMobiel auto's rijden stoppen ze ook onderweg om mensen te laten instappen. Er zijn geen vaste haltes of opstappunten. Het idee is om zo veilig vervoer binnen de stad aan te bieden voor iedereen die zelf niet over vervoer beschikt of in staat is dit te regelen.

o 'AutoMaatje'

Sinds december 2016 is de ANWB gestart met het initiatief 'AutoMaatje'. Momenteel is dit initiatief op 30 locaties binnen Nederland actief. Ook in dit concept vervoeren vrijwilligers plaatsgenoten binnen of net buiten de gemeente, voor een kleine vergoeding. In dit concept gebeurt dit echter met de eigen auto van de vrijwilliger. Om aan dit project deel te nemen kan men contact opnemen met de lokale ANWB AutoMaatje-coördinator, twee dagen voor de gewenste rit. Deze coördinator regelt een vrijwilliger die de betreffende persoon op het gewenste tijdstip kan rijden. De vergoeding is afhankelijk van de rit en bedraagt 0,30 eurocent per kilometer. Je kunt direct betalen bij de vrijwilliger dus een abonnement is niet nodig. Ook is lidmaatschap van de ANWB niet verplicht.

Hoofdstuk 4

Sociale omgeving

Inleiding

In Reek bestaat een hoge mate van sociale cohesie en betrokkenheid en is er veel onderling contact tussen de dorpsbewoners. Het sociale karakter van, en het rijke verenigingsleven in, Reek worden ook erg gewaardeerd door de bewoners (fw, sv, gi). De saamhorigheid wordt genoemd in relatie tot het organiseren van (particuliere) initiatieven in het dorp, zoals het Streekfeest (fw). Het Wapen van Reek blijkt een belangrijke ontmoetingsplek in het dorp te zijn, voor zowel jong als oud (sv). Enkele gebouwen in de dorpskern, waaronder Het Wapen van Reek, de Babbelaer, de sportverenigingen, en de kerk hebben een duidelijke sociale functie en vormen tezamen het sociale hart van Reek (fw). Buren en dorpsgenoten vormen een belangrijk onderdeel van het informele netwerk waarover inwoners beschikken (sv).

Met betrekking tot de sociale omgeving van Reek zijn er drie aandachtspunten die het verdienen apart te worden genoemd, namelijk de behoefte aan meer contact met dorpsgenoten, de sociale kwetsbaarheid onder een specifieke groep dorpsbewoners, en het ontbreken van een ontmoetingsplaats voor alle leeftijdsgroepen in de publieke ruimte.

Aandachtspunten:

wat speelt er in het dorp?

Behoeftte aan meer contact (onder specifieke doelgroepen)

Ondanks dat inwoners van Reek aangeven elkaar heel regelmatig te ontmoeten, geeft een derde aan meer behoefte te hebben aan contact met dorpsgenoten. Deze behoefte aan meer contact lijkt te verschillen naar doelgroep. Zo lijkt de behoefte aan meer contact met dorpsgenoten vaker voor te komen onder jongere inwoners (< 35 jaar), mensen die recent naar Reek zijn verhuisd (< 5 jaar), en alleenstaanden (sv).

Sociale kwetsbaarheid

Eenzaamheid lijkt relatief weinig voor te komen onder de inwoners van Reek: 15% van de respondenten geeft aan zich soms eenzaam te voelen en maar een enkeling geeft aan zich meestal eenzaam te voelen. Gevoelens van eenzaamheid lijken echter vaker voor te komen onder specifieke doelgroepen. Senioren en mensen met een minder goede gezondheid voelen zich vaker wel eens eenzaam. Deze groepen lijken ook minder zeker te zijn van een informeel netwerk waarop ze indien nodig kunnen terugvallen. Senioren en mensen met een minder goede gezondheid voelen zich ook in mindere mate verbonden met het dorp dan andere doelgroepen (sv). Met name mensen met (ernstige) gezondheidsproblemen lijken sociaal kwetsbaar te zijn. Ook al gaat het hier om een relatief kleine groep dorpsbewoners, de consequenties voor het welzijn van deze sociaal kwetsbare groep kunnen groot zijn.

Een ontmoetingsplek buiten voor alle doelgroepen lijkt te missen

Ontmoetingen tussen dorpsbewoners vinden vaak plaats in georganiseerd verband. Veel dorpsbewoners, van alle leeftijden, noemen het Wapen van Reek als een belangrijke ontmoetingsplek in het dorp. Het dorps huis lijkt dus bij uitstek een plek waar jong en oud elkaar kan ontmoeten. Andere ontmoetingsplekken in Reek die vaker worden genoemd lijken meer leeftijdsspecifiek te zijn, zoals de basisschool, de voetbalclub, en de Babbelaer. Logischerwijs vinden veel ontmoetingen buiten op straat plaats, tijdens een wandelingetje of het uitlaten van de hond. Deze ontmoetingen worden door de dorpsbewoners echter niet specifiek gerelateerd aan bepaalde plek in de buitenruimte.

Ondernomen acties:

wat is er al gebeurd in het dorp?

o Een toekomst voor het Wapen van Reek

In 2017 is er een werkgroep gestart naar aanleiding van de resultaten van het door de dorpsbewoners opgestelde dorpsontwikkelingsplan. Deze werkgroep houdt zich onder andere bezig met de rol van het Wapen van Reek in het dorp, en de toekomst daarvan. Er hebben al diverse overleggen plaatsgevonden binnen de werkgroep, maar ook met andere relevante stakeholders, zoals de gemeente, de horeca in Reek, het stichtingsbestuur en de 'gebruikers' van het Wapen van Reek. Uit deze bijeenkomsten zijn diverse kansen voor het Dorps huis naar voren gekomen en mogelijke ontwikkelingen in de (nabije) toekomst. Door een 'toekomstteam' te vormen, wil de werkgroep de dorpsbewoners meer betrekken bij de plannen voor het Wapen van Reek. Een van de thema's waar de werkgroep zich mee bezig houdt is het verbeteren van de openbare ruimte rondom het Wapen van Reek. In de volgende paragraaf worden deze plannen verder toegelicht.

*gi = groepsinterviews, fw = exploratieve fotoworkshop en sv = survey

o Ontmoeten binnen en buiten het Wapen van Reek

Het Wapen van Reek fungeert als een belangrijke ontmoetingsplaats in het dorp, voor zowel jong als oud. Om het ontmoeten niet alleen binnen, maar ook buiten het Wapen van Reek te stimuleren is een aangrenzend terras gerealiseerd met enkele zitplekken. In het verlengde hiervan richt een werkgroep zich op de herontwikkeling van de openbare ruimte rondom het Wapen van Reek, waaronder het gebied ter plaatse van de entree van het gebouw het gebied rondom de huisartsenpraktijk. Zie figuur 21 en 22 voor een beeld van de bestaande situatie van deze plekken in Reek. Op dit moment worden de plannen voor dit gebied besproken en verder uitgewerkt. De focus van het ontwerp is om het gebied ter plaatse van de entree van het Wapen te veranderen van een doorgangsgebied in een verblijfszone. De doorgaande weg met trottoir zal worden ingericht als een plein waarbij de voetganger centraal staat. Auto's mogen passeren, maar worden, mede door middel van drempels, ontmoedigd hard te rijden. De inrichting van dit nieuwe plein, bestaande uit o.a. bankjes en meer groen, kan bijdragen aan het stimuleren van bewoners om hier tijd door te brengen en elkaar laagdrempelig te ontmoeten. De zone gelegen aan de zijgevel van het Wapen krijgt een meer functionele inrichting en wordt als parkeerplek ingericht. Daarnaast wordt de toegang tot de huisartsenpraktijk verbeterd en worden hier parkeerplaatsen gerealiseerd.

o Een boekenuitleenpunt

Op verschillende plekken in het dorp is een boekenuitleenpunt te vinden, zie figuur 18. Dit is een plek waarin boeken staan opgeborgen die kosteloos meegenomen of geruild kunnen worden. Bewoners kunnen de boekenvoorraad zelf ook aanvullen met eigen boeken die niet meer gelezen worden. Een boekenuitleenpunt in de openbare ruimte creëert een ontmoetingsplek, evenals een uitleensysteem dat zichzelf in stand houdt. Door het boekenuitleenpunt op een centrale plek in het dorp te plaatsen ontstaat er een plek waar dorpsgenoten even zullen stilstaan en elkaar daardoor laagdrempelig kunnen ontmoeten. Het uitleenpunt kan hierbij een gezamenlijk gespreksonderwerp bieden.

Figuur 18. Boekenboom op een centrale plek in Reek. Bron: Lectoraat AiH.

Figuur 19. Zicht op het Wapen van Reek, zie pijl A in de rechter figuur. Bron: deelnemer exploratieve workshop, 19 april 2018.

Aanbevelingen t.a.v. de woonomgeving: wat kan er gedaan worden?

Verskillende (doelgroepen) bewoners geven aan meer contact te willen hebben met dorpsgenoten. Meerdere initiatieven spelen hier reeds op in, door het organiseren van activiteiten voor en door dorpsbewoners (zie paragraaf 'Ondernomen acties', pag. 29). Het kan echter zijn dat bewoners een drempel ervaren om aan georganiseerde activiteiten deel te nemen, niet mee willen doen omdat de activiteiten niet voldoende aansluiten op hun eigen interesses, of hier simpelweg geen tijd voor kunnen vrijmaken. Aanvullend op deze georganiseerde activiteiten kan er daarom worden ingezet op het stimuleren van spontane ontmoetingen in de openbare ruimte van het dorp of ter plaatse van voorzieningen. Veel spontane ontmoetingen in het dorp vinden immers plaats op straat.

De inrichting van de woonomgeving kan deze spontane ontmoetingen tussen dorpsbewoners ondersteunen en zelfs stimuleren. Aantrekkelijke plekken in de openbare ruimte die de bewoners uitnodigen om hier meer tijd door te brengen dragen hieraan bij. Immers, wanneer dorpsbewoners vaker en langer in de openbare ruimte van het dorp verblijven, is de kans dat men elkaar hier tegenkomt en een praatje maakt groter. Deze toevallige ontmoetingen kunnen bijdragen aan een gevoel van sociale veiligheid, en de binding met de buurt verstevigen.

Het verbinden van aantrekkelijke plekken in de dorpskern

In de kern van Reek zijn diverse gebouwen of plekken in de openbare ruimte aanwezig die (verschillende doelgroepen) bewoners aantrekken (zie de figuur 20). Het Wapen van Reek en het Hertenspark trekken beide een gemengd publiek. De speeltuin die achter het Wapen van Reek is gelegen, en de kerk, met aan de overkant de begraafplaats, trekken daarentegen een specifieke doelgroep bewoners. Ondanks dat in Reek een centraal dorpsplein met omliggende voorzieningen ontbreekt, liggen de verschillende verblijfsruimten op korte afstand van elkaar en bestaat er een duidelijke visuele connectie. Zo hebben bewoners vanuit de kerk zicht op het Wapen van Reek, en hebben ze vanuit het dorpshuis zicht op het Hertenspark. Door de verbinding tussen deze (groene) plekken in het dorp te versterken, ontstaat er een aangename route met hieraan gelegen gevarieerde verblijfsruimten waar dorpsbewoners elkaar laagdrempelig kunnen ontmoeten. Dit kan bijvoorbeeld door de bestaande zichtlijnen te benadrukken, door groenstructuren door te trekken, of door het wegnemen van tussenliggende obstakels.

De kwaliteit van de verschillende verblijfsruimten is wisselend. Het Hertenspark is recentelijk opgeknapt, waarbij tevens de ontsluiting van het park verbeterd is. Ten aanzien van het gebied direct rondom het Wapen van Reek is nog winst te behalen. Door een dergelijke plek aantrekkelijker te maken voor bewoners uit verschillende doelgroepen, kan de ruimte niet alleen als doorgangsgebied, maar ook als verblijfsruimte functioneren. Een werkgroep richt zich momenteel op het verbeteren en aanpassen van de buitenruimte rondom het Wapen van Reek (zie p. 30).

Figuur 20. Openbare ruimte centrumgebied Reek.

Het ruimtelijk versterken van bestaande ontmoetingsplekken in het dorp

Naast het creëren van voldoende ontmoetingsplekken in de openbare ruimte van het dorp, kan tevens worden ingezet op het verstevigen van bestaande ontmoetingsplekken ter plaatse van voorzieningen. Door eenvoudige ruimtelijke interventies is het mogelijk zo'n reeds bestaande ontmoetingsplek te verstevigen en vluchtige, toevallige ontmoetingen ruimtelijk te ondersteunen en stimuleren. Een voorbeeld van een dergelijke ontmoetingsplek is de school, waar een deel van de dorpsbewoners elkaar tegenkomt en een praatje maakt. Dit punt zou versterkt kunnen worden door hier bijvoorbeeld een zitgelegenheid te realiseren in combinatie met andere functies, zoals een dienstenbord.

Best Practices:

wat zijn de voorbeelden uit andere dorpen?

Onderstaande best practices zijn voorbeeldprojecten uit andere gemeenten, waarin wordt geprobeerd sociale interactie tussen (verschillende doelgroepen) bewoners te stimuleren.

o Een leefstraat

Een leefstraat is een experiment waarbij bewoners van de gemeente de ruimte krijgen om hun straat, gedurende een bepaalde periode, op een creatieve manier zelf in te richten. Het gaat hierbij voornamelijk om het creëren van meer ruimte voor bewoners om elkaar te ontmoeten, en voor kinderen om te kunnen spelen. Het uitgangspunt van dit experiment is dat een leefstraat, én het proces ernaar toe, het contact en het samenleven tussen de bewoners zullen versterken. De straten zijn in deze periode autovrij. Bewoners van de leefstraat nemen het initiatief voor het inrichten van de leefstraat en maken zelf het bijbehorende plan. Hierbij moeten de bewoners goed nadenken over aandachtspunten die spelen met betrekking tot o.a. mobiliteit, parkeergelegenheid, en bereikbaarheid.

Een voorbeeld is de gemeente Utrecht waar in de zomer van 2018 zes leefstraten zijn georganiseerd, zoals in de Kersstraat¹.

o Een generatiemoestuin

Het realiseren van een generatiemoestuin is een mogelijkheid om sociale interactie tussen bewoners van verschillende leeftijden te stimuleren. Wel is deze generatiemoestuin in een stedelijke context, waar bewoners veelal geen of een kleine tuin hebben, logischer. Maar ook in dorpen heeft niet iedere bewoner een grote privé tuin, en kan dit idee in bepaalde gevallen van toegevoegde waarde zijn. Een generatiemoestuin zou aangelegd en onderhouden kunnen worden door zowel kinderen van de basisschool en de naschoolse opvang als de bewoners van een (kleinschalige) zorginstelling of bezoekers van een dagopvang.

Een andere optie is om bestaande tuinen om te zetten in generatiemoestuinen. In de survey komt naar voren dat een zesde van de senioren de eigen tuin te groot vindt en het onderhoud als een knelpunt ervaart. De tuinen van deze mensen zouden wellicht opengesteld kunnen worden voor dorpsbewoners van alle leeftijden om een generatiemoestuin te creëren. Het onderhoud van de tuinen is zo gedekt, en contact tussen verschillende leeftijdsgroepen wordt gestimuleerd.

o Gluren bij de burens

Contact tussen verschillende doelgroepen bewoners kan op verschillende manieren tot stand komen en gestimuleerd worden, zowel ruimtelijk als sociaal. Zo zijn er steeds meer voorbeelden te vinden van projecten waarin bewoners van een zorginstelling tijdens bepaalde activiteiten in contact komen met leerlingen van een opvang of basisschool. Ook kwetsbare groepen die deelnemen aan de dagbesteding kunnen activiteiten ondernemen met jongeren tijdens schooluitjes in het dorp.

Meerdere combinaties van doelgroepen en activiteiten zijn mogelijk. Een concreet voorbeeld is de samenwerking tussen zorgorganisatie Stellinghaven Oosterwolde en de school OBS Tussen de Singels in Oosterwolde. Deze twee instellingen zijn overburen van elkaar. Er is vaak contact tussen de bewoners en leerlingen, soms wel drie of vier keer in de week. Soms komen de leerlingen van de school op bezoek in het zorgcentrum, en soms gaan de senioren naar de school. Af en toe worden gezamenlijke uitstapjes georganiseerd, zoals een bezoek aan de diertuin. Deze activiteiten worden begeleid door de activiteitenbegeleidster van Stellinghaven en de leerkrachten van de school.

¹ <https://www.utrecht.nl/bestuur-en-organisatie/initiatief-en-invloed/participatie/initiatievenfonds/verhalen-van-initiatiefnemers/kees-bos-en-ineke-brunt-over-de-kersstraat-als-leefstraat/>

Figuur 21. Gebied rondom de huisartsenpraktijk in Reek. Bron: Lectoraat AiH.

Figuur 22. Openbare ruimte ter plaaste van de entree van het Wapen van Reek. Bron: Lectoraat AiH.

Hoofdstuk 5

Voorzieningen

Inleiding

Meer dan de helft van de bewoners is tevreden over het aanbod van voorzieningen in Reek (sv: bijna 60% van de respondenten is tevreden, 15% uitgesproken ontevreden). Er zijn verschillende voorzieningen aanwezig in het dorp, zoals een basisschool, een school voor speciaal onderwijs, een dorpshuis (het Wapen van Reek), een zorgcoöperatie, een huisarts en diverse (specialistische) zorginstellingen. Het verenigingsleven in Reek is rijk aanwezig en een meerderheid van de bewoners geeft aan dat zij hierbinnen actief zijn (fw, sv). De aanwezigheid van de reguliere basisschool is voor bewoners belangrijk, en daardoor maken sommigen zich zorgen over het behoud van deze school in de toekomst (fw, gi). Reek wordt door de bewoners wel een zorgdorp of een kindvriendelijk dorp genoemd, en daar is men trots op. Het relatief hoge aanbod van zorgvoorzieningen (voor de jeugd) wordt als karakteristiek voor Reek beschouwd (fw). Ondanks dit positieve beeld over het voorzieningenniveau in Reek, zijn er ook enkele punten die de aandacht verdienen.

Aandachtspunten:

wat speelt er in het dorp?

Weinig winkels

Ondanks de algemene tevredenheid met het voorzieningenniveau in Reek, komt naar voren dat men in het dorp winkels mist, en dan met name een supermarkt. In het kader van de recente ontwikkelingen, geven meerdere respondenten aan dat ze de Aldi graag zien komen (fw, sv, gi). Van de inwoners die aangeven een verhuizing te overwegen, noemt iets meer dan de helft het geringe aanbod van winkels als mogelijke reden. Onder senioren is dit zelfs twee derde van de respondenten. Het gebrek aan voorzieningen wordt door senioren het vaakst genoemd als reden waarom men de woonomgeving niet geschikt vindt om in de toekomst te blijven wonen (sv). Met name voor senioren en dorpsbewoners die minder mobiel zijn, is de aanwezigheid van een supermarkt dichtbij van belang (fw, gi).

Voorzieningen voor de oudere jeugd ontbreken

Inwoners zijn minder tevreden met de voorzieningen voor de oudere jeugd (12 tot 18 jaar). Respondenten geven aan dat er buiten de voetbal- en tennisclub en de aanwezige verenigingen weinig te doen is voor de oudere jeugd (sv). Met name de tieners die de speelvoorzieningen in het dorp zijn ontgroeid, maar nog te jong zijn om zelf naar voorzieningen in een naburig dorp of dichtstbijzijnde stad te rijden, vallen op deze manier buiten de boot.

Figuur 23. Nieuwe horecavoorziening in voormalig pand van de Boerenbond Reek. Bron: Lectoraat AiH.

Figuur 24. Sportvoorziening in Reek. Bron: deelnemer exploratieve workshop, 19 april 2018.

*gi = groepsinterviews, fw = exploratieve fotoworkshop en sv = survey

Ondernomen acties:

wat is er al gebeurd in het dorp?

o Aldi

In mei 2017 is door de Aldi aangegeven dat ze zich graag met een locatie op het bedrijventerrein Reek-Zuid willen vestigen. Hier is door de gemeente Landerd geen toestemming voor gegeven omdat het niet past in het supermarktenbeleid. Door de inwoners van Reek is een actiegroep opgericht om de gemeente te overtuigen de vestiging van een Aldi toch toe te staan. Deze actiegroep heeft het voor elkaar gekregen dat er een onderzoek kwam naar de koopstromen van de inwoners van de gemeente Landerd. Naar aanleiding van dit onderzoek is er een bijeenkomst geweest in september 2018. Hierin is ook kenbaar gemaakt dat er een wijziging is gekomen in het bestemmingsplan van het bedrijventerrein. Uit zeer recente ontwikkelingen blijkt dat er een Aldi komt in Reek, echter niet op het bedrijventerrein. Aan de Rijksweg, ter hoogte van de Monseigneur Borretstraat, gaat de Aldi tijdelijke units plaatsen voor maximaal 10 jaar. In deze tijd wordt er gekeken of de supermarkt exploitabel is, om wellicht in de toekomst een permanente vestiging te bouwen op het bedrijventerrein in Reek-Zuid.

o Gezamenlijke sport- en spelaccommodatie

RKSV Achilles Reek, TV Reek, Jong Nederland Reek en de orthopedagogische praktijk "Praktijk Jij & Ik" zijn bezig om een gezamenlijke sport- en spelaccommodatie te realiseren in Reek. De verenigingen zien kansen voor deze samenwerking en verwachten dat zij meerwaarde voor zichzelf en voor het dorp creëren wanneer zij deze samenwerking aangaan. Een nieuwe gymzaal wordt meegenomen in dit plan. Op dit moment is een werkgroep bezig met de exploitatie en de organisatie van dit plan.

o Kindvriendelijk dorp

Een projectgroep is bezig om van Reek (nog) meer een kindvriendelijk dorp te maken. Het doel is het verbinden van diverse welzijn- en zorgvoorzieningen met betrekking tot de jeugd. Daarnaast zijn er ook wensen om voor- en naschoolse opvang en gerelateerde activiteiten te organiseren.

Aanbevelingen t.a.v. de woonomgeving:

wat kan er gedaan worden?

Betrek de jeugd

Bij het nadenken over voorzieningen voor de (oudere) jeugd is het van belang om de doelgroep te betrekken bij dit proces. Juist bij de jeugd lijkt het van belang om ze een eigen stem te geven in het kiezen en inrichten van een geschikte verblijfsruimte. Het voordeel hiervan is dat de jeugd betrokken wordt bij de inrichting van de ruimte, wat er voor kan zorgen dat ze er meer gebruik van maken, en zich eerder verantwoordelijk voelen.

Onder een dak

Het behoud van het voorzieningenniveau en het verenigingsleven in een kleiner dorp is direct gerelateerd aan veranderingen in populatiegrootte, en daarmee samenhangend, de financiële haalbaarheid. Een voldoende aantal dorpsbewoners moet gebruik blijven maken van de bestaande voorzieningen en onderdeel uit blijven maken van het verenigingsleven om het behoud hiervan te waarborgen. Wat we echter vaker zien is dat de bestaande voorzieningen en verenigingen verspreid zijn gesitueerd in het dorp, in verschillende gebouwen zijn gehuisvest, en daardoor onnodig druk uitoefenen op de toekomstbestendigheid hiervan. Door meerdere voorzieningen en / of verenigingen te huisvesten in één gebouw met multifunctionele ruimten, kan worden gezorgd voor een optimale bezetting van de ruimten in het gebouw en kunnen financiële lasten worden gedeeld. Gemeentelijke regelgeving moet hierop aansluiten zodat initiatieven op dit gebied kansrijk zijn. In Reek spelen er momenteel initiatieven op dit vlak, zie hiervoor de paragraaf 'ondernomen acties' op deze pagina.

Best practices:

wat zijn voorbeelden uit andere dorpen?

In de onderstaande 'best practices' uit andere gemeenten zijn voorzieningen voor de (oudere) jeugd gecreëerd, die tevens interessant zijn voor oudere dorpsbewoners. Op deze manier kan de interactie tussen jong en oud in het dorp worden gestimuleerd.

o Een eigen plek

Wanneer nagedacht gaat worden over het creëren van een plekje speciaal voor de oudere jeugd in het dorp, is het van belang deze doelgroep (indien mogelijk) mee te laten beslissen in het proces, zowel bij het zoeken van een locatie als het inrichten van de ruimte. Het gaat dan voornamelijk om de jeugd die (nog) te jong is om naar voorzieningen buiten het dorp te kunnen gaan. Door het betrekken van deze jongeren bij het realiseren van een 'eigen ruimte' in het dorp kan eigenaarschap en verantwoordelijkheidsgevoel worden gestimuleerd. Dit kan het gebruik van de ruimte stimuleren en de kans op overlast en verwaarlozing verminderen. Echter, in meerdere dorpen blijkt dat een eigen plek voor de jeugd op termijn niet haalbaar is. Een alternatieve oplossing zou kunnen zijn om een ruimte in het dorpshuis aan de jeugd te 'geven' voor het organiseren van evenementen en activiteiten voor jongeren. Een voorbeeld is het dorpshuis Pand404 in Harkstede. De jongerencommissie van het dorp is onderdeel van het stichtingsbestuur van het dorpshuis. Een aantal volwassenen ondersteunt de jongeren en is actief betrokken bij het organiseren van evenementen. Door deze samenwerking worden er regelmatig activiteiten in het dorpshuis georganiseerd voor de jeugd.

o Waterspeeltuin / natuurspeelplaats

Plekken in de openbare ruimte waar de mogelijkheid bestaat met water te spelen, zijn over het algemeen erg aantrekkelijk voor kinderen. Het water kan in het plangebied geïntegreerd

worden in de vorm van bijvoorbeeld een waterstrip met watervalletjes, fonteintjes en/of sproeiers. Dit type voorzieningen zorgt veelal voor levendigheid op straat. Het voordeel van dit soort ruimtelijke interventies is dat het zowel op grote als op kleine schaal kan functioneren. Zo zijn er voorbeelden in bestaande wijken waarbij buurtbewoners zich de ruimte 'eigen maken' en tijdelijk speelobjecten neerzetten. Dit geeft jong en oud de mogelijkheid elkaar te ontmoeten.

o Voor spelen ben je nooit te oud

Spellen in de openbare ruimte, die geschikt zijn voor zowel jongere als oudere doelgroepen en interactief gebruik van de ruimte stimuleren, zorgen ook voor veel levendigheid. In figuur 23 zien we dat een schaakspel in de openbare ruimte mensen van verschillende leeftijd uitnodigt om de ruimte te gebruiken; door het spelen van het spel, of door het kijken naar de spelers. Door het (schaak)spel in de nabijheid van een andere voorziening te plaatsen (bijvoorbeeld in de nabijheid van een speeltuintje of een zitbankje) wordt het contact tussen dorpsgenoten gestimuleerd. (k) wordt het contact tussen dorpsgenoten gestimuleerd.

o Een beweegtuin

Een beweegtuin is een voorziening met bewegingstoestellen waar de gebruiker in de buitenlucht kan bewegen. Dit kan worden gecombineerd met een speelvoorziening voor de jeugd. Bewegen in de buitenlucht kan dan samengaan met sociale interactie tussen leeftijdsgroepen. De beweegtuin kan, naast een speelvoorziening voor kinderen, ook worden gecombineerd met een zorgvoorziening of dagbesteding voor senioren. Een voorbeeld hiervan is de Field-lab ProFit speeltuin Bomenwijk in Delft. Deze ligt centraal tussen een seniorencomplex en verschillende scholen, in een wijk waar veel jonge gezinnen wonen. Field-lab is bedoeld voor kinderen van 8 tot 12 jaar en voor senioren. De speel- en beweegtoestellen voor het field-lab zijn zo ontworpen, dat zij de interactie tussen beide leeftijdsgroepen stimuleren.

Figuur 25. Referentiebeeld van een schaakspel in de openbare ruimte. Bron: <https://www.flickr.com>

Hoofdstuk 6

Reflectie

Reflectie op de uitkomsten:

Resultaten van de behoeftepeiling laten zien dat de inwoners van Reek over het algemeen erg tevreden zijn met het wonen in hun dorp. Men voelt zich sterk verbonden met het eigen dorp en ziet de hoge mate van sociale cohesie, de onderlinge hulp die aan elkaar gegeven wordt, en het sterke verenigingsleven als grote pluspunten van het wonen in een (kleiner) dorp. Ondanks dat er verschillende aandachtspunten uit de peiling naar voren zijn gekomen wordt het leven en wonen in Reek op waarde geschat.

Echter, de aandachtspunten die spelen in Reek ten aanzien van de woonomgeving en de leefbaarheid roepen verschillende vragen en discussiepunten op wanneer deze worden geplaatst in de huidige maatschappelijke context. In onderstaande tekst reflecteren we op de bevindingen die we hebben gedaan in Reek (en enkele andere kleine kernen binnen de Woon Community) en relateren we deze aan demografische, politieke en sociaal-culturele veranderingen.

Vergrijzing en ontgroening

Zoals beschreven in hoofdstuk 1 (p. 4) kent Reek, net zoals veel andere kleine kernen in Nederland, een vergrijzende bevolking. Als een reactie op de vergrijzende samenleving, moedigt de overheid senioren aan om zo lang mogelijk thuis te blijven wonen, waar nodig met (professionele) ondersteuning. Er heeft een transitie plaats gevonden van intramurale zorgverlening naar extramurale zorgverlening. Dit heeft als consequentie dat de zorgzwaarte van mensen die met een zorgvraag thuis wonen sterk is toegenomen. Deze ontwikkeling stelt meer eisen aan de woning en de directe woonomgeving van senioren in kleine kernen, waar het aanbod van (zorg)voorzieningen vaak beperkt is.

o Hoe houden we senioren zo lang mogelijk thuis?

Bij het levensloopbestendig maken van de woningvoorraad en de woonomgeving kan de rol van technologie, en meer specifiek domotica, meer worden benut. Domotica moet worden gezien als onderdeel van de woonomgeving, niet als additioneel aan de woonomgeving. Domotica kan niet alleen worden toegepast voor het verhogen van het comfort, zoals nu vaak gebeurt, maar ook voor het waarborgen van veiligheid, het onderhouden van contacten, en het verlenen van zorg (op afstand). Tegenwoordig is het levensloopbestendig bouwen en / of aanpassen van de woning volop onder de aandacht. Het levensloopbestendig maken van de woning zorgt er echter niet in alle gevallen voor dat de woning geschikt is om in de toekomst te blijven wonen. Resultaten van de behoeftepeiling in Reek laten zien dat senioren hun eigen huis en tuin vaak te groot vinden. Dit probleem speelt met name in rurale regio's aangezien het aandeel grote (vrijstaande) woningen hier relatief hoog ligt.

Een te grote woning en / of tuin kan ervoor zorgen dat het levensloopbestendig maken van de woning geen complete oplossing biedt. Onder senioren bestaat veel diversiteit in de wijze waarop ze zich voorbereiden op het wonen in de toekomst, zoals blijkt uit onder andere de behoeftepeiling in Reek. Deze voorbereiding lijkt vaak te worden uitgesteld. Het verhuizen naar een meer geschikte woning of het aanpassen van de eigen woning lijkt gerelateerd aan het ontstaan of verergeren van gezondheidsklachten. De vraag is of het beter informeren van senioren en het creëren van meer bewustzijn onder de doelgroep deze mensen er toe aan zal zetten om eerder te starten met het ondernemen van actie. Diverse stakeholders, waaronder gemeentes en woningcorporaties, zouden zich moeten buigen over de vraag hoe senioren geprikkeld of gestimuleerd kunnen worden om in een eerder stadium actie te ondernemen.

o Draagt een passender woningaanbod bij aan het behouden van de jeugd?

In Reek, maar ook binnen andere dorpen van de Woon Community, kampen initiatiefgroepen met de vraag hoe ze met het realiseren van meer geschikte en betaalbare woningen jongeren in hun dorpen kunnen vasthouden en jongeren die zijn verhuisd kunnen terughalen. Vaak wordt hier van de veronderstelling uitgegaan dat het probleem van het behouden van de jeugd direct gekoppeld is aan een niet passend woningaanbod voor starters in de dorpen. De vraag is echter in hoeverre de terugloop van jongeren in de kleine kernen tegen te gaan is door het bouwen van meer geschikte en betaalbare huizen. Andere factoren, waar een dorp minder vat op heeft, spelen hierbij immers ook een rol, zoals werkgelegenheid, de aanwezigheid en bereikbaarheid van hogescholen en universiteiten en het voorzieningsniveau. Resultaten van de Woon Community laten zien dat een aanzienlijk deel van de jongeren sterk gehecht is aan het eigen sociale netwerk en daarom een woning zoekt in het dorp of in de nabije omgeving. Door het zorgen voor een passend woningaanbod kan de concurrentie met naburige dorpen worden aangegaan voor het aantrekken van deze jongeren. Of daarmee de ontgroening kan worden opgelost blijft echter een vraag.

o Staan dorpsbewoners open voor experimentele vormen van wonen?

Om het woningaanbod in dorpen beter te kunnen laten aansluiten op de woonbehoeften van met name starters en senioren kan nagedacht worden over collectieve en / of alternatieve woonvormen die nu in opkomst zijn of reeds langer bestaan. Er kan bijvoorbeeld gedacht worden over het splitsen van grotere woningen, het bouwen van gemeenschappelijke woonvormen, of het realiseren van meegroeiwoningen met een sterk flexibele component. De vraag is hier echter of mensen in de dorpen open staan voor deze alternatieve vormen van wonen, of hier weinig interesse in hebben.

De participatiesamenleving

Het idee dat personen zelf meer verantwoordelijkheid moeten dragen zien we duidelijk terug in het huidige politieke klimaat. Er is een verschuiving gaande van Nederland als een verzorgingsstaat naar Nederland als een participatiesamenleving. De overheid trekt zich meer terug en ondersteunt waar nodig. Als burgers hulp nodig hebben kunnen ze terugvallen op de overheid, maar het initiatief voor hulpvragen wordt bij de burgers gelegd. Van de burgers wordt verwacht dat deze, voor zover mogelijk, eerst zelf proberen (samen met de directe omgeving) een probleem op te lossen (van Hees et al., 2015). Ook op het gebied van leefbaarheid is de bal steeds meer bij de burgers komen te liggen.

o Wie is verantwoordelijk?

Het contact tussen de gemeente en de initiatiefgroep verloopt in verschillende dorpen binnen de Woon Community goed en constructief. Ook in Reek heeft er naar aanleiding van de resultaten van de behoeftepeiling een discussie plaatsgevonden tussen dorpsbewoners (waaronder leden van de initiatiefgroep) en medewerkers van de gemeente. Wat in veel dorpen wel speelt is dat de communicatie tussen beide partijen niet altijd soepel verloopt (wie houdt wie nu op de hoogte?) en dat niet altijd duidelijk is waar de verantwoordelijkheid ligt voor het ondernemen van actie. In de toekomst zal nog beter moeten worden nagedacht over de precieze taken en verantwoordelijkheden van de gemeente en burgerinitiatieven in de huidige participatiemaatschappij.

o Binnen of buiten de eigen grenzen?

De initiatiefgroepen in de dorpen initiëren en realiseren projecten op het gebied van leefbaarheid. De aanpak van dergelijke projecten speelt soms op het niveau van dorpen en gemeenten, maar soms ook op provinciaal en landelijk niveau. Bepaalde aandachtspunten die spelen in de dorpen kunnen worden aangepakt binnen de gemeente, zoals het verbeteren en oplossen van onveilige verkeerssituaties, achterstallig groenonderhoud, en kwalitatief slechte wandel- en fietspaden. Andere aandachtspunten vereisen een bredere aanpak op het provinciale of zelfs landelijke niveau, zoals het realiseren van nieuwe woonvormen voor starters en senioren en het verbeteren van het woningaanbod. Al worden de regels vaak landelijk of provinciaal bepaald, de manier waarop gemeentes hiermee omgaan verschilt. Initiatiefgroepen zullen in overleg met de gemeente op zoek moeten gaan naar mogelijkheden binnen de bestaande regelgeving om initiatieven van de grond te krijgen.

Individualisering

Eén van de belangrijkste sociaal-culturele veranderingen van de afgelopen decennia is de individualisering van de samenleving. In dit proces komen mensen steeds meer als individu in de samenleving te staan, en worden zij minder beïnvloed door traditionele instituties als de kerk, politieke en religieuze partijen, en de dorpsgemeenschap. Individualisering wordt vaak gerelateerd aan een afname van sociale cohesie in de samenleving en een afname van het ledental van maatschappelijke organisaties, zoals bijvoorbeeld sportclubs en het verenigingsleven in de dorpsgemeenschap.

In de dorpen binnen de Woon Community, waaronder ook Reek, lijkt de sociale cohesie nog erg hoog te liggen en zijn veel mensen lid van één of meerdere verenigingen binnen het dorp. Toch lijken bewoners zich zorgen te maken over het behoud hiervan in de toekomst. Wanneer wordt geprobeerd om de sociale cohesie te optimaliseren en ontmoetingen te stimuleren is het aan te raden om niet alleen binnen het verenigingsverband, maar ook hierbuiten naar (ruimtelijke) oplossingen te zoeken.

o (Spontane) ontmoeting in het dorp een wondermiddel tegen eenzaamheid?

Acties die in de dorpen worden ondernomen voor het versterken van de sociale cohesie en het stimuleren van ontmoeting tussen (kwetsbare) dorpsgenoten hebben vaak een georganiseerd karakter. Het gaat dan om sociale activiteiten die met enige regelmaat in het dorp worden georganiseerd, en waar de deelnemers zich zelf voor moeten opgeven. Veel minder vaak zijn initiatieven echter gericht op het faciliteren en stimuleren van spontane ontmoeting (op straat). Dit zou van meerwaarde kunnen zijn, aangezien spontane ontmoetingen laagdrempeliger zijn en veel minder dan georganiseerde ontmoetingen beperkt worden door tijd en locatie. Ruimtelijke interventies in de publieke ruimte kunnen specifiek gericht zijn op het stimuleren van toevallige ontmoetingen.

Referenties

- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2008). Kerncijfers wijken en buurten [Dataset]. Geraadpleegd van: <https://statline.cbs.nl/>
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2018). Kerncijfers wijken en buurten [Dataset]. Geraadpleegd van: <http://statline.cbs.nl/>
- Companen (2016). Nieuwe woonvormen voor de ouder wordende samenleving. Den Haag: Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.
- Dopper, B., & Geuting, E. (2017). Klein wonen: trend of hype? Een verdiepende visie op Micro-wonen en Tiny Housing. Stec Groep aan RVO.
- Lager, D., Brouwer, A., de Kam, G., Kibele, E. (2016). Op tijd de drempel wegnemen? Inzicht in het bewustzijn over het preventief aanpassen van de woonsituatie om langer thuis te kunnen wonen. Rijksuniversiteit Groningen, i.o.v. Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelatie.
- Landelijke Vereniging Gemeenschappelijk Wonen van Ouderen (2017). Hoe gaat het met de woongemeenschap? Uitkomst enquête Meerwaarde en Knelpunten Gemeenschappelijk Wonen.
- Leidelmeijer, K., Marlet, G., van Iersel, J., van Woerkens, C., & van der Reijden, H. (2008). De Leefbaarometer: rapportage instrumentontwikkeling, Amsterdam: RIGO Research en Advies.
- Lupi, T., & Beuzenberg, V. (2018). De wooncoöperatie als verhuurder. Wettelijke kaders en adviezen voor initiatieven. Den Haag: Platform31.
- Meer, J., van der, Lupi, T. (2015) De Wooncoöperatie, dat zijn wij! Portretten van acht pioniers. Den Haag: Platform31.
- Mohammadi, M. (2014). Domoticakompas: Inzichten uit een decennium slimme zorgprojecten in Nederland, 1st edn. Van Litsenburg B.V, Eindhoven.
- Stichting Nederlandse Federatie Gemeenschappelijk Wonen (2005). Handreiking Gemeenschappelijk Wonen.
- Van der Breggen, M., & De Fijter, N. (2019, 25 juni). 'Een op de vijf Nederlandse kerken is geen kerk meer'. Trouw. Geraadpleegd van <https://www.trouw.nl/religie-filosofie/een-op-de-vijf-nederlandse-kerken-is-geen-kerk-meer>
- Van Hees, S., Horstman, K., Jansen, M., & Ruwaard, D. (2015). Betekenissen van burgerschap van ouderen in de participatiesamenleving.